Bram Keizerwaard

De Vergulde Hand

Het gevangenen- en bewaringskamp te Vlaardingen

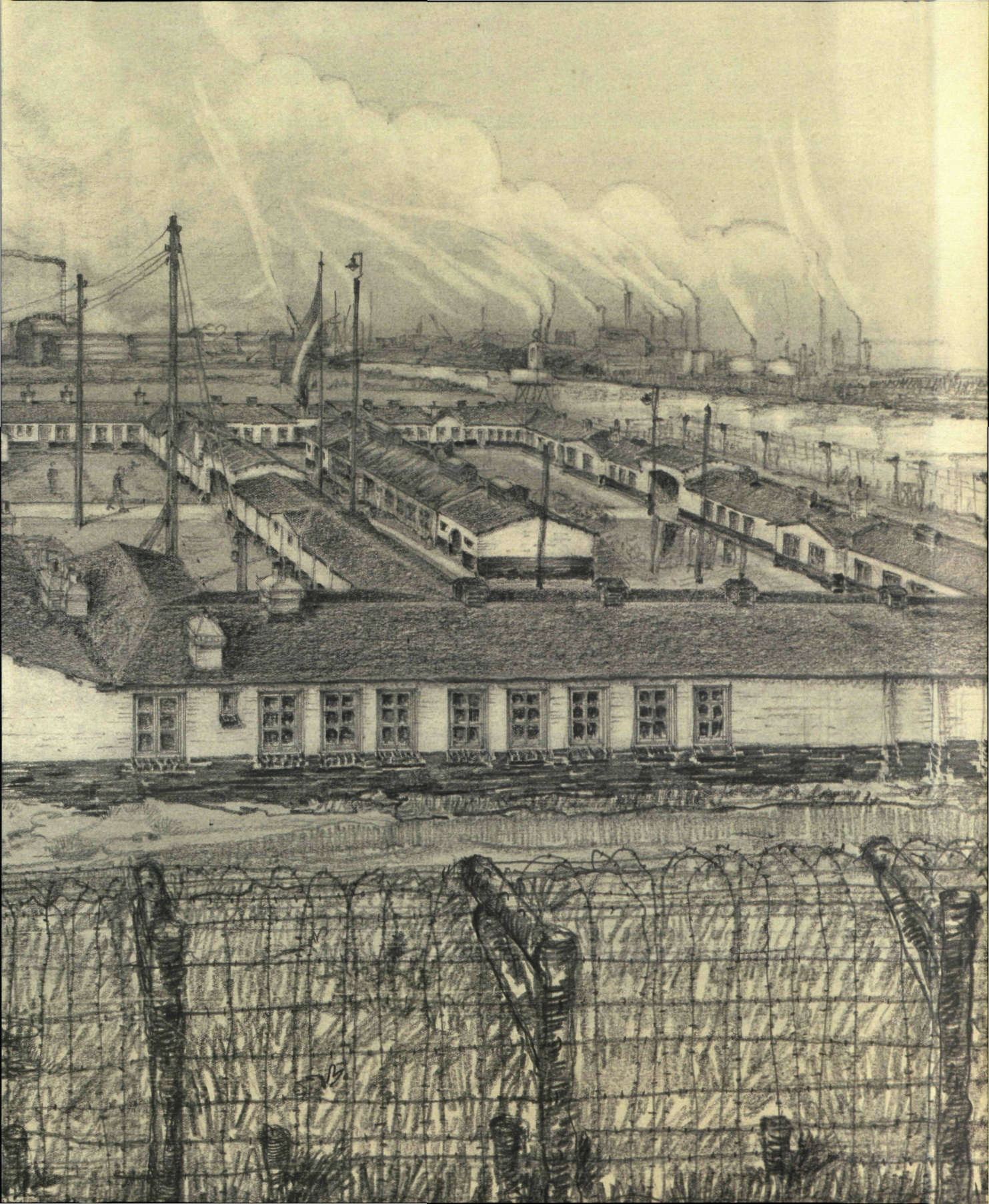

De beelden uit de gevangenkampen Abu Ghraib in Irak en van Guantánamo Bay op Cuba in 2004, waarop de vernedering van Iraakse gevangenen door Amerikaanse soldaten zichtbaar was, riepen in de hele wereld heftige reacties op. Ook in Nederland reageerde men verontwaardigd op deze praktijken. Veel mensen weten echter niet dat in ons land vlak na de oorlog ook tienduizenden foute Nederlanders zijn opgepakt en soms gruwelijk zijn mishandeld. Ook in Vlaardingen was er een zogeheten bewaringskamp dat naar de (nog bestaande) boerderij De Vergulde Hand werd genoemd. In dit artikel wordt nader ingegaan op dit kamp, maar eerst wordt het historische en juridische kader waarin deze interneringen plaatsvonden bekeken.

De 'Magische Formule'

Op 10 mei 1941, ter herdenking van de inval van de Duitsers in ons land precies een jaar ervoor, hield koningin Wilhelmina een radiorede vanuit Londen waarin zij iedereen bedankte voor hun aandeel in de strijd tegen "het handvol landverraders waarvoor in een bevrijd Nederland geen plaats meer zal zijn". Later zou hierover gesproken worden als de 'Magische Formule'. Hoewel de woorden hoogstwaarschijnlijk bedoeld zijn geweest om de Nederlanders in het bezet gebied een hart onder de riem te steken en de Majesteit op persoonlijke titel sprak (van ministeriële verantwoordelijkheid was immers geen sprake) hebben deze woorden tot lang na de oorlog nageklonken. Pas in 1948 sprak haar dochter Juliana, tijdens haar troonsbestijging, min of meer verzoenende woorden over het na enige tijd weer opnemen van de gedetineerden in de gemeenschap.

Het 'geen plaats meer zijn' werd vaak letterlijk genomen. Het illegale blad *Het Parool* opperde in 1943 dat landverraders dwangarbeid zouden moeten verrichten in Nieuw-Guinea, Suriname en Borneo. En vlak na de oorlog werd er op ministerieel niveau gedacht het Duitse eiland Borkum op te eisen van de Duitsers als onderdeel van de herstelbetalingen, een gedeelte van de oorspronkelijke bewoners te deporteren en de foute Nederlanders met hun gezinnen op dit eiland te huisvesten. Volgens de ministers konden er wel 20.000 gedetineerden naar dit eiland.

Uiteraard werd de houding ten aanzien van de foute Nederlanders ingegeven door gevoelens van wraak en vergelding, maar later kwam er nog een argument bij om de landgenoten te interneren: een zogenaamde 'bijltjesdag' kon zo worden voorkomen. Het standaardwerk over de bijzondere rechtspleging van na de oorlog, geschreven door A.D. Belinfante draagt zelfs de titel *In plaats van bijltjesdag*. Dat de vrees voor een bijltjesdag wellicht ongegrond was, blijkt uit de argumentatie van H.W. van der Vaart Smit, want hij stelde dat deze bijltjesdag in de Zuidelijke Nederlanden, die eerder bevrijd waren en waar er nog geen sprake was van massale internering van foute Nederlanders, uitbleef. Uiteraard heeft de bevolking direct na de bevrijding haar woede gekoeld op zogenaamde moffenmeiden, die werden kaalgeschoren en collaborateurs, maar van een wrekend bloedbad was nergens sprake.[1]

Uiteraard waren er wel excessen, behandeld in het boek *De afrekening* van Maarten van Buuren uit 2009.

Het wettelijk kader

De regering in Londen brak zich het hoofd over het wettelijk kader waarin de zuivering zou moeten plaatsvinden. (Nieuwe) wetten komen tot stand na goedkeuring van de volksvertegenwoordiging en die was in Londen niet aanwezig. Het was dus de taak van de regering in Londen mogelijkheden te vinden om direct na de bevrijding te kunnen handelen binnen de bestaande wetgeving, aangevuld met het zogenaamde staatsnoodrecht. Daarnaast stuitte men op het feit dat de doodstraf in Nederland sinds 1870 in het burgerrecht was afgeschaft en alleen nog mogelijk was in het krijgsrecht. Tevens was er nog een ander juridisch probleem: al sinds de Franse Revolutie is het in het Nederlandse recht onmogelijk om iemand te veroordelen op grond van wetgeving die tot stand is gekomen ná het gepleegde delict. De burger moet immers van te voren weten of iets strafbaar is en men kan niet een daad die in het verleden is gepleegd alsnog veroordelen door de wet achteraf aan te passen. Dit legaliteitsbeginsel of nulla poena-beginsel houdt in dat een persoon alleen gehouden kan worden aan wetsbepalingen die al bestonden op het moment dat die persoon datgene doet waarop die wet betrekking heeft. Het voorkomt dat de wetgever met terugwerkende kracht regels kan opleggen. Dit beginsel wordt beschouwd als een essentieel onderdeel van de rechtsstaat.

Voor het eerste probleem, de doodstraf, vond men de volgende oplossing: na de Duitse inval was er sprake van een oorlogssituatie die de gehele bezetting duurde en in oorlogssituaties is het krijgsrecht van toepassing en dat recht kende de doodstraf. Het andere probleem, dat van de terugwerkende kracht, heeft men nooit kunnen oplossen. In de Londense jaren nam de regering in ballingschap het Besluit Bijzondere Rechtspleging aan dat de ruggengraat is geworden van de aanpak van foute Nederlanders. Het is een combinatie van burger- en militair recht, waarbij men zich concentreerde op het lidmaatschap van de NSB, de Nationaal-Socialistische Beweging. Op het moment van aanmelden was het lidmaatschap van deze organisatie immers gewoon legaal. Aanvankelijk was dit een aparte categorie waarvoor men bestraft kon worden, maar het militair recht is tamelijk expliciet over de categorie 'hulp aan de vijand'. Men besloot dat ook het lidmaatschap van de NSB onder deze noemer viel gezien de opstelling van de NSB-ers tijdens de bezetting.

Voor de uitvoering van dit speciale recht sloot men aan bij de

indeling van de vijf bestaande gerechtshoven in Nederland, te weten 's-Hertogenbosch, Den Haag, Arnhem, Amsterdam en Leeuwarden. De rechtbank bestond uit vijf leden: drie burgers die jurist moesten zijn en twee militairen. Onder deze hoven ressorteerden kamers (zo viel Rotterdam onder het Haagse hof) waardoor men ook rechters kon inschakelen die bekend waren met de plaatselijke situatie. In de rechtspleging voor de zeemacht heette de openbare aanklager 'procureur fiscaal' en deze term werd ook nu gebruikt voor de openbare aanklager. Hoger beroep was vanwege de haast die men had niet mogelijk; cassatie (waarbij men slechts kijkt of de wet juist is toegepast) wel. Een bijkomend probleem was de kwaliteit van de rechters van wie een aantal tijdens de bezetting gewoon aan het werk was gebleven.

Direct na de bevrijding, zo schatte men in, zou er van een goed algemeen openbaar bestuur nog geen sprake kunnen zijn. De Duitsers hadden veel NSB-ers op topposities gezet. Een ander gevaar kon zijn dat de geallieerden zelf het gezag gingen uitoefenen. Om toch orde op zaken te kunnen stellen, greep men terug op een oude wet uit 1899, waarin de mogelijkheid werd beschreven van een Militair Gezag. Dit was weliswaar bedoeld voor een oorlogssituatie waarin men snel en doortastend zou moeten kunnen handelen, maar ook hier rekte men de wet een beetje op om het Militair Gezag de noodzakelijke bevoegdheden te kunnen geven. Dit Militair Gezag kon iedereen - behalve leden van het Koninklijk Huis - aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen. Zij richtte kampen in en bemande deze. De chef-staf van deze nieuwe organisatie was kapitein Hendrik Johan Kruls en in eerste instantie opereerde het MG onder verantwoordelijkheid van de minister van Oorlog maar in de praktijk kwam het erop neer dat het MG onbeperkte bevoegdheden had. Reeds in 1943 deed minister P.S. Gerbrandy voor Radio Oranje nog een schepje bovenop de eerder uitgesproken 'Magische Formule' van Koningin Wilhelmina. Hij verklaarde de oprichting van het MG als noodzakelijk voor de overgangstijd en voegde eraan toe: "Er moet opruiming plaatsvinden van de boeven die met de bezetter hebben geheuld...."

Bewaring in plaats van hechtenis

Normaal gesproken kunnen verdachten slechts een korte tijd in hechtenis genomen worden. In die tijd dienen zij de beschuldiging te horen. Het moge duidelijk zijn dat dit onmogelijk was als men het heeft over tienduizenden, zo niet meer dan honderdduizend verdachten. Vandaar dat de kampen bewaringskampen werden genoemd. Naast de strafrechtelijke vervolging werd ook een soort tuchtrecht ingesteld. Niet-vaderlandslievende Nederlanders konden maatregelen worden opgelegd als internering, ontzegging van bepaalde rechten en verbeurdverklaring van hun vermogen. Deze regeling wordt omschreven in het zogenaamde 'Tribunaalbesluit'.
Voor het gemak was de interneringsduur altijd tien jaar, maar door goed gedrag kon men eerder in vrijheid worden gesteld.

Deze tuchtrechtelijke maatregelen konden worden opgelegd door (negentien) arrondissementstribunalen met een jurist als voorzitter en twee leden die geen jurist hoefden te zijn. Iedereen kon een landgenoot bij deze tribunalen aangeven. Er was geen openbare aanklager en ook hoger beroep was niet mogelijk. Wel dienden de uitspraken bekeken te worden door de minister van Justitie. Dit naar aanleiding van het krijgsrecht waarin de bevelhebber ook de laatste stem had.

Een belangrijk verschil met het strafrecht was dat de verdachte hierbij als individu bekeken werd en een straf kreeg al naar gelang zijn schuld. Bij het tuchtrecht ging het om een generieke maatregel. Indien iemand schuldig werd bevonden, was automatisch één of meer van de hierboven genoemde maatregelen van toepassing.

De arrestaties

Direct na de bevrijding van het zuiden nam het Militair Gezag de macht over. Niet alleen de bevolking eiste de arrestatie van hun foute medeburgers, ook de geallieerden vreesden dat hun opmars gehinderd zou kunnen worden als nazisympathisanten achter de linies hun activiteiten zouden kunnen ontplooien. Het Militair Gezag had voor al deze arrestaties geen mankracht en deed een beroep op de agenten van politie die immers hun opsporingsbevoegdheid hadden. Maar dat zorgde direct voor een groot probleem. De politieorganisatie was gedurende de bezetting geïnfiltreerd door talrijke personen die niet van onbesproken gedrag waren. Het was dezelfde organisatie die zich ook schuldig had gemaakt aan het opsporen en arresteren van Joden en verzetsstrijders.

Omdat het in veel gevallen niet om 'inbewaringstelling' ging en veel meer om het 'verwijderen van niet vaderlandslievende Nederlanders uit de samenleving' in plaats van arrestaties, werd de aanklacht vaak niet geformuleerd en bleef dossiervorming achterwege. Uit een oekaze[2] om geen zwangere vrouwen meer te arresteren die verder waren dan de zevende maand, mag geconcludeerd worden dat dit tot dan toe wel het geval was. Naast de politiefunctionarissen traden ook de Binnenlandse Strijdkrachten op in de bevrijde gebieden.

De Binnenlandse Strijdkrachten

In 1944 werd prins Bernhard benoemd tot opperbevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten.
De harde kern van dit leger werd gevormd door de Prinses Irenebrigade die meevocht met de Geallieerden en een driehoeksverband van verzetsorganisaties, 'Delta' genoemd.
Dit bestond uit:
- leden van de Raad van Verzet die zich o.a. bezig hielden met georganiseerde sabotage;
- de Landelijke Knokploegen (LKP) die zich richtten op gewapend verzet;
- de Ordedienst (OD), de grootste en belangrijkste organisatie die zich ten doel had gesteld om omstreeks de bevrijding mee

Commandant Wout van Lent op de Kethelweg.
(Collectie Streekmuseum Jan Anderson)

te vechten en een machtsvacuüm te voorkomen.
Naast deze drie georganiseerde groepen was er ook nog een grote groep van de illegaliteit die hun leven op het spel had gezet in het verzet, maar geen onderdeel uitmaakte van de Binnenlandse Strijdkrachten. Dit leidde tot veel spanningen bij de leden van het voormalige verzet. Later zou men de arrestaties laten uitvoeren door de POD (Politieke Opsporingsdienst) waarin ook de illegaliteit acteerde.

De Binnenlandse Strijdkrachten gingen direct na de bevrijding aan de slag om politieke delinquenten te arresteren, maar van de hierboven genoemde richtlijnen, laat staan van de juridische achtergronden, waren zij nauwelijks op de hoogte. Veel mensen traden tegen het eind van de oorlog toe tot deze organisatie. Men spreekt van 170.000 leden.
Inmiddels werd er driftig gearresteerd maar was het vaak onduidelijk wie er precies moesten worden opgepakt. Ging het om alle NSB-ers of ontsprongen leden die hun lidmaatschap hadden opgezegd voor een bepaalde datum de dans? En hoe zat het met hun familie? Hans Mathijsen beschrijft in de 2013-editie van het *Historisch Jaarboek Vlaardingen* over de burgemeesters in oorlogstijd, dat niet alleen de echtgenote van NSB-burgemeester Wil Hansen werd opgepakt, maar ook zijn dochter. Evenzo was het de vraag of de mensen die vrijwillig in Duitsland hadden gewerkt ook schuldig waren en hoe zat het met de vrouwen die in Duitse huizen hadden gewerkt als schoonmaakster?

Daarnaast verliepen de arrestaties vaak met veel machtsvertoon, werden bezittingen en huisraad direct uitgedeeld en verdwenen er nogal wat persoonlijke bezittingen die bij de inbewaringstelling waren afgegeven. Het Nationaal Archief bezit een tussentijdse rapportage van de 'procureur fiscaal' aan de voorzitter van de later ingestelde Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 met de volgende mededeling: "Naar vermogensmisdrijven ten nadele van gedetineerden gepleegd, strekt het onderzoek zich niet uit. Vermogensmisdrijven zijn op zulk een schaal gepleegd, dat een onderzoek daarnaar ondoenlijk moet worden geacht, terwijl bovendien niet vast te stellen is, op welk tijdstip en door wie het ontvreemden van aan de gedetineerde toebehorende gelden en goederen heeft plaatsgevonden".[3]

Ook was men niet altijd even zorgvuldig bij de arrestaties. Eén man werd opgepakt omdat een tipgever met eigen ogen had gezien in het kasboek van de verdachte dat er contributie betaald was aan de NSB. Dat stond er weliswaar duidelijk, maar na maanden van detentie kon de arme ziel, een verwoed schaker, uitleggen dat het zijn bijdrage was aan de Nederlandse Schaak Bond. Een Amsterdamse garagehouder, die direct na de Duitse inval zijn bedrijf moest overdragen aan de bezetter (hiervoor overigens wel een vergoeding kreeg) en naar de Veluwe vertrok om zich daar bezig te houden met verzetsactiviteiten, werd na terugkeer direct gearresteerd op economische gronden omdat hij geld had ontvangen van de Duitsers. In zijn boek *De afrekening* schetst Van Buuren een onthutsend beeld van de opportunistische houding van een aantal kopstukken uit het Maassluise verzet in de dagen na de oorlog.[4]

Van de 120.000 opgepakte Nederlanders is bekend dat er ongeveer 1.600 geheel ten onrechte zijn opgepakt, van wie een klein gedeelte op grond van een valse getuigenis. Vooral direct na de bevrijding en voordat de geallieerden hun posities innamen, zijn er veel NSB-ers opgepakt. Niet met het doel hen te berechten, maar als uiting van volkswoede en de wens hen uit de samenleving te verwijderen. Niet alleen voor de arrestanten was het leed groot. De echtgenoten bleven onverzorgd achter. Zij konden niet over het geld van hun gezin beschikken. Nog groter was het leed van tienduizenden kinderen die achterbleven als hun beide ouders opgepakt waren. Hiervoor richtte men kindertehuizen in of zocht men gastgezinnen.

Het ophalen van foute Nederlanders.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

De kampen
Men schat dat er in Nederland ongeveer 130 kampen waren. In Zuid-Holland waren dat onder meer de volgende kampen:
Kamp De Beer te Rozenburg, 1946-1951
Benthem Kazerne te Dordrecht, 1945-1950
Kamp Buitensluis te Numansdorp, 1946-1949
Kamp Cellenbarakken te Den Haag, 1946-1949
Doelenkazerne te Leiden, 1946-1951
Kamp Duindorp te Scheveningen, 1946-1951
Fort Haerlem te Hellevoetsluis, 1946-1951
Fort Prins Frederik te Ooltgensplaat, 1946-1951
Kamp Gouda te Gouda, 1946-1951
Kamp De Hoefslag te Rotterdam, 1946-1950
Kamp Kanaalweg te Rotterdam, 1946-1951
Kamp Vianda te Hoek van Holland, 1946-1951
Kamp Voorburg te Voorburg, 1946-1947
Kamp Korte Geer te Delft, 1945-1950
Kamp De Bataaf in Schiedam aan de Oude Dijk, speciaal ingericht voor vrouwen en in dezelfde gemeente twee kampen aan de Admiraal de Ruyterstraat en aan de Buitenhavenweg en Kamp De Vergulde Hand te Vlaardingen, 1945-1948.

Voor een land dat zwaar getroffen was door de oorlogshandelingen, een vernielde infrastructuur had en nauwelijks in staat was om de bevolking te huisvesten en te voeden, was het interneren van meer dan 100.000 gevangenen een enorme opgave en al gauw verschenen er lijsten met namen van personen die in vrijheid dienden te worden gesteld. Hieronder vielen mensen die alleen maar lid van de NSB waren geweest, vrouwen die met een Duitser waren getrouwd en mensen die per ongeluk iets hadden gedaan en nu spijt betuigden.

Uiteindelijk kwam er in 1946 een lijst met namen van gedetineerden die niet in vrijheid mochten worden gesteld. Deze omvatte o.a. leden van de SS, de SD, de WA, het Deutsche Rote Kreuz, economische collaborateurs, bestuurders van de NSB of zij die als NSB-er een politieke functie hadden uitgeoefend, propagandisten voor de Nazi's of de NSB, verraders e.d. Pas een jaar later, in 1947, heeft men het aantal gedetineerden terug kunnen brengen tot 25.000. De Binnenlandse Strijdkrachten werden kort na de oorlog, op 8 augustus, al opgeheven. Maar veel leden zetten hun dienstverband voort als bewaker.

De gevangenen werden ondergebracht in kampen die vroeger gebruikt werden voor het huisvesten van arbeiders in het kader van de werkverschaffing, in kazernes, tuchtscholen en gevangenissen, forten, door de Duitsers gebouwde kampen (o.a. Westerbork, Vught en Amersfoort), fabrieken en loodsen en in door het Militair Gezag gebouwde kampen zoals het kamp De Vergulde Hand in Vlaardingen. De kampen verschilden in grootte. In een aantal bronnen wordt vermeld dat het Vlaardingse kamp onderdak bood aan 1.000 tot 2.000 personen en daardoor tot de middelgrote kampen behoorde. Er is echter een andere bron die vermeldt dat op 1 november 1945 er in Vlaardingen 495 mannen en 7 vrouwen gevangen zaten. Dat komt goed overeen met het nauwgezette verslag van de Sociaal Verzorger van De Vergulde Hand, waaruit ook blijkt dat er gemiddeld niet meer dan 500 gedetineerden aanwezig waren. Wellicht is het eerdere getal ontstaan uit bronnen die de registratienummers hebben geraadpleegd. Dit getal loopt tot 1.700, maar daarbij moet worden aangetekend dat de bevolking steeds wisselde en de gegevens die men vaak ontleende aan het verslag van de Sociale Verzorger van het Bewarings- en Verblijfskamp De Vergulde Hand (te vinden in het Stadsarchief van Vlaardingen) dateren vanaf 1946. Ter vergelijking de volgende cijfers: In het kamp Vianda in Hoek van Holland zaten 1.212 gedetineerden en in Duindorp zelfs 6.070.

Bijltjesdag in Vlaardingen
Maarten van Buuren schrijft dat "De opperbevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten, prins Bernhard, (...) alle commandanten van de Binnenlandse Strijdkrachten bevel (had) gegeven om de NSB-ers en collaborateurs in hun district of woonplaats te arresteren en in verzekerde bewaring te stellen, in afwachting van het proces dat elk van hen zou ondergaan en waarin zou worden vastgesteld of, en zo ja hoe zwaar, ze voor hun misdrijven gestraft dienden te worden.

Het kaalknippen van de stuka's. Later gebeurt dit in het Hofsingel Ziekenhuis.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Het was de Binnenlandse Strijdkrachten streng verboden om zelf arrestanten te verhoren en al helemaal om zelf voor rechter te spelen. Daarmee zouden ze zich schuldig maken aan wraakoefeningen die nu juist voorkomen dienden te worden door de tijdige arrestatie van de NSB-ers".[5]

Klaas Kornaat beschrijft de eerste verwarde naoorlogse dagen in Vlaardingen: "De Duitsers hadden weliswaar de strijd opgegeven maar de nog aanwezige soldaten waren nog altijd bewapend en bereid om hun wapens te gebruiken tegenover iedereen die hen provoceerde. Op de eerste Bevrijdingsdag werden de eerste moffenmeiden opgepakt en kaalgeschoren. Twee bewapende Duitse matrozen kwamen één van hen te hulp en een 15-jarige jongen werd neergeschoten en overleed later. Twee dagen later kwamen de Binnenlandse Strijdkrachten in actie en begon met het arresteren van NSB-ers, Landwachters, moffenmeiden en iedereen die verdacht werd van pro-Duitse sympathieën. In de Stationsstraat wilde men een vrouw oppakken die verdacht werd een relatie te hebben gehad met een Duitser. Haar broer stond achter de gesloten deur en weigerde die te openen. Men schoot dwars door de voordeur en trof het slachtoffer dodelijk".[6]

Bewaker Piet Borsboom herinnert zich de roerige dagen vlak na de oorlog en de vreemde combinatie van spontane volksfeesten in het mooie lenteweer en de grimmige afrekening met o.a. de vrouwen die met de Duitser omgang hadden gehad, de zogenaamde stuka's.[7]
Op 7 mei wordt de dan 23 jarige Wilhelmine L.L. in Vlaardingen gearresteerd en haar herinneringen zijn bewaard gebleven in het Stadsarchief.

> "Met andere vrouwen ben ik op een open veewagen overgebracht naar de school aan de Zomerstraat. Oude dames die moeilijk op konden komen, werden er gewoon opgetrapt. De tweede dag moest ik –nu alleen- op een open beestenwagen gaan staan en werd ik rondgereden door Vlaardingen. Onderweg haalden we een paar meisjes op, zogenaamde stuka's...Wij werden kaalgeknipt door zusters van het ziekenhuis die het haar bij plukken wegknipten, Daarna werden onze hoofden door een man met de tondeuse bewerkt...Twee politiemensen, die bij het vervoer tegenwoordig waren, wilden ons wel helpen, doch stonden machteloos tegenover de acht BS-ers, die erbij waren. Op een open kar ging het terug...onderweg werd telkens gestopt en werd het publiek opgezweept door gezegdes als: 'hier heb je ze nu'. Wij moesten liederen zingen, wat ik weigerde, waarop de BS'ers mij sloegen en trapten".[8]

Het verslag van Wout van Lent, het hoofd van de Vlaardingse Binnenlandse Strijdkrachten en later commandant van het kamp De Vergulde Hand, geeft meer informatie over de stuka's. Klaarblijkelijk was ook een school aan de Houtmanstraat/ Nieuwe Kerkstraat een onderkomen van de BS. Op 8 mei geeft hij aan het gehele wachtpersoneel de opdracht om "alleen arrestanten van officiële instanties aan te nemen. Dit naar aanleiding van het binnenbrengen van dames door onbevoegde jongens. Welke dames door de achterdeur zijn vrijgelaten". Op 25 mei komt de mededeling dat het kaalknippen van stuka's voortaan slechts mag geschieden op medisch advies en inderdaad wordt dit vanaf die datum gedaan door de verpleegsters van het ziekenhuis aan de Hofsingel.

Andere namen die een rol speelden in Vlaardingen waren de latere SHELL president-directeur Gerrit Wagner en verzetsman

Het vervoer van de stuka's.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

"Ome" Piet Doelman. Van Buuren laat van laatstgenoemde geen spaan heel. Gerrit Wagner werd 'gevraagd' - maar zoals hij zelf zegt min of meer 'gevorderd' - om de Politieke Opsporingsdienst in dit gebied te leiden. Hij moest controleren of de mensen die gevangen zaten wel terecht waren opgepakt en tevens verstrekte hij bewijzen van 'Politieke Betrouwbaarheid'. Hij had tijdens de oorlog al lijsten samengesteld van mensen die opgepakt moesten worden en was na de oorlog ook verantwoordelijk voor het bouwen van de diverse kampen. De arrestanten werden in Vlaardingen ondergebracht in de hierboven genoemde school, het voormalige Raadhuis van Vlaardinger-Ambacht, (dat als zelfstandige gemeente door de Duitsers werd opgeheven en ingedeeld bij Vlaardingen) in een school aan de Zomerstraat en vervolgens in school A, aan de Groen van Prinstererstraat, die vervolgens in bijna alle stukken wordt aangeduid als Groen van Prinsterenschool. Deze school waarin gedurende de oorlog de Duitse soldaten waren gehuisvest, was compleet uitgewoond en moest eerst op orde worden gebracht. Op de eerste meidag van 1945 werden hier 234 arrestanten, onder wie 46 vrouwen, naar toe gebracht. De vrouwen werden ondergebracht op de bovenverdieping, de mannen op de begane grond. Tot augustus van dat jaar verbleven hier ook vijftien kinderen die met hun NSB-ouders waren meegekomen. Deze werden daarna ondergebracht in het huis van een zogenaamde Rijksduitser (een Duitser die al voor de oorlog in Nederland woonde), wiens woning aan de Parkweg werd gevorderd.

Aangezien zich onder de eerste arrestanten een dokter, een verpleegster en een aantal 'ontsmetters' bevonden, werd de eerste ingezet om de andere gedetineerden te onderzoeken en te reinigen en hield de rest zich bezig met het ontsmetten van de lokalen. De NSB-burgemeester van Vlaardingen, Willem A. Hansen, inmiddels ook gearresteerd, kreeg de opdracht om de geneeskundige administratie bij te houden. In het eerder genoemde artikel over burgemeesters in oorlogstijd tekende Mathijssen uit de mond van zijn stiefdochter op dat Hansen 'zeer punctueel' was en dus geknipt voor deze taak.

De school aan de Groen van Prinstererstraat werd al snel te klein omdat hier niet alleen mensen uit Vlaardingen maar uit het gehele land werden geïnterneerd. Dus zocht men naar een beter alternatief. Dit zou het terrein De Vergulde Hand worden, waar de eerste groep van honderd gevangenen in juli 1945 naartoe werd verplaatst.

Bas van Gooswilligen herinnert zich over het oppakken van zijn vader en zijn broer:

> "We hadden een tuinderij en in de oorlog kwamen er ook Duitse soldaten groente kopen. Daar zagen we niet veel kwaad in. Op de tuinderij hadden we ook onderduikers. Een paar dagen na de bevrijding zag ik de ondergrondse aankomen en ik zei tegen mijn vader: 'Dat is foute boel'. Mijn vader moest mee en ze hebben hem zes weken vastgehouden. Mijn broer Freek, net achttien, drie maanden. Eerst werden ze in de veiling in Delft opgesloten en daarna naar Vlaardingen gebracht. We hebben daar eten gebracht. Toen de veiling weer moest gaan werken, werden de gevangenen overgebracht naar Vlaardingen.
> Siem de Hoop was een van de gevangenen die al in Delft werd opgehaald. Hij had de Eendenkooij en het land erom heen was het jachtterrein van de bekende Melchers. Toen deze hoorde dat ze Siem hadden opgepakt is hij naar de veiling gegaan en heeft Siem eruitgehaald. "Zijn ze belazerd" zei hij en hij nam Siem mee.

NSB-ers, opgebracht in 1945. Mogelijk worden ze overgebracht naar De Vergulde Hand.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Ook wilden de Binnenlandse Strijdkrachten meneer pastoor oppakken maar daar deinsden ze voor terug toen de katholieken in opstand kwamen. De Binnenlandse Strijdkrachten bestond vooral uit gereformeerden en dat was water en vuur. Er is nooit een proces gevoerd. Men kon niets bewijzen. Ik was toen 15 jaar en moest de tuinderij runnen. Op de tuin kwamen ook NSB-ers en vaak waren er verhitte discussies tussen pro-Engelsen en NSB-ers. Deze laatsten hebben na de oorlog mijn vader aangegeven. De eigen buurman pakte mijn vader op. De Binnenlandse Strijdkrachten stonden in onze woonplaats Schipluiden slecht aangeschreven. Hij is niet slecht behandeld, maar vertelde wel dat er een aantal 'zware gevallen' in de kettingen zaten. Die hadden het niet best."[9]

Het kamp De Vergulde Hand in Vlaardingen

Op de plaats van het nieuwe dierenasiel, op de strook tussen Het Scheur en de Maassluissedijk, stond in de oorlog een Duits luchtafweergeschut met een aantal barakken. Het geschut was onderdeel van een verdedigingslinie die de bezetter had aangelegd rond Rotterdam omdat men de havens wilde beschermen en omdat men rekening hield met een invasie in Nederland. Deze barakken werden de eerste bouwwerken van het bewaringskamp en werden aangevuld met andere barakken van Duitse stellingen zoals aan de Broekweg en de Kethelweg. Stenen haalde men voor het gemak bij de terreinen van de BPM (SHELL) een paar honderd meter verderop (waar nu de Praxis bouwmarkt staat). Aannemer Maat kreeg de opdracht om deze barakken af te breken en weer op te bouwen op het terrein aan de Maassluissedijk. Hiervoor werden honderd arbeiders uit Vlaardingen aangenomen die samen met de gevangenen, die men inmiddels had omgedoopt tot 'politieke delinquenten', aan de slag gingen. Na oktober 1945 werd er uitsluitend door gevangenen gewerkt. In augustus van hetzelfde jaar werd de Groen van Prinstererschool gesloten. Alle gevangenen waren ondergebracht in De Vergulde Hand.

In eerste instantie werd het kamp geleid door C. Wijman, adjudant van de Rijkspolitie te Water, die namens het Militair Gezag met de leiding belast was. Als ondercommandant wordt de naam van De Pater genoemd. Later werd het kamp geleid door Wout van Lent. De bewaking was in handen van oud-verzetsmensen of uit de Duitse kampen teruggekeerde Nederlandse politieke gevangenen onder wie veel mannen die het concentratiekamp Buchenwald hadden overleefd.

Om het kamp liep een sloot en aan de buitenkant hiervan was een afrastering van prikkeldraad. De barakken waren geschakeld in een vierkant zodat alle loodsen met elkaar verbonden waren. Hoewel verschillende bronnen melden dat er aan de buitenzijde geen ramen zaten, zijn die op de enige tekening van het kamp, gemaakt door gedetineerde Teunis Keuzenkamp, wel te zien. Op de hoeken stonden in een diagonaal twee wachttorens, voorzien van zoeklichten.

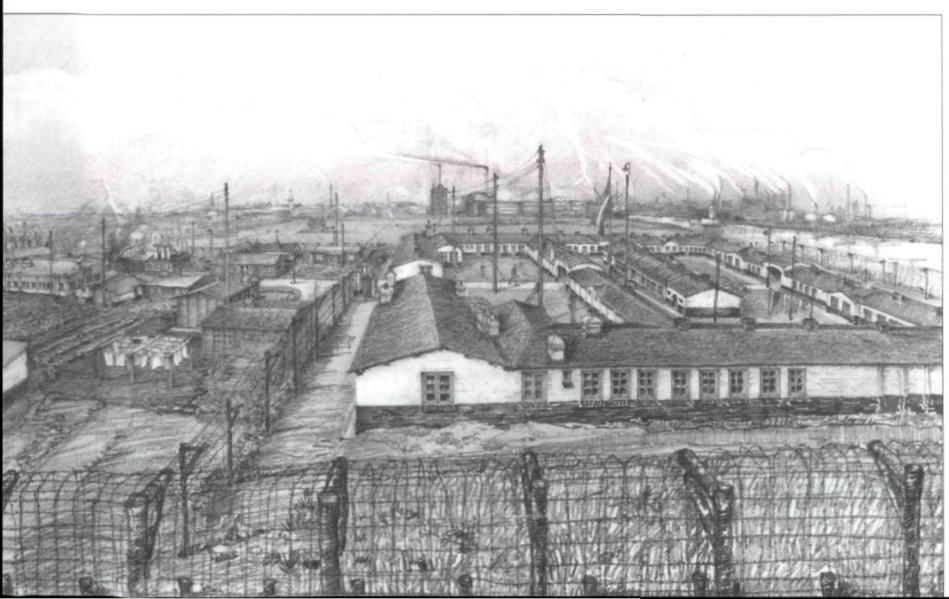

Tekening van het kamp De Vergulde Hand.
(Tekening T. Keusenkamp (1945). Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

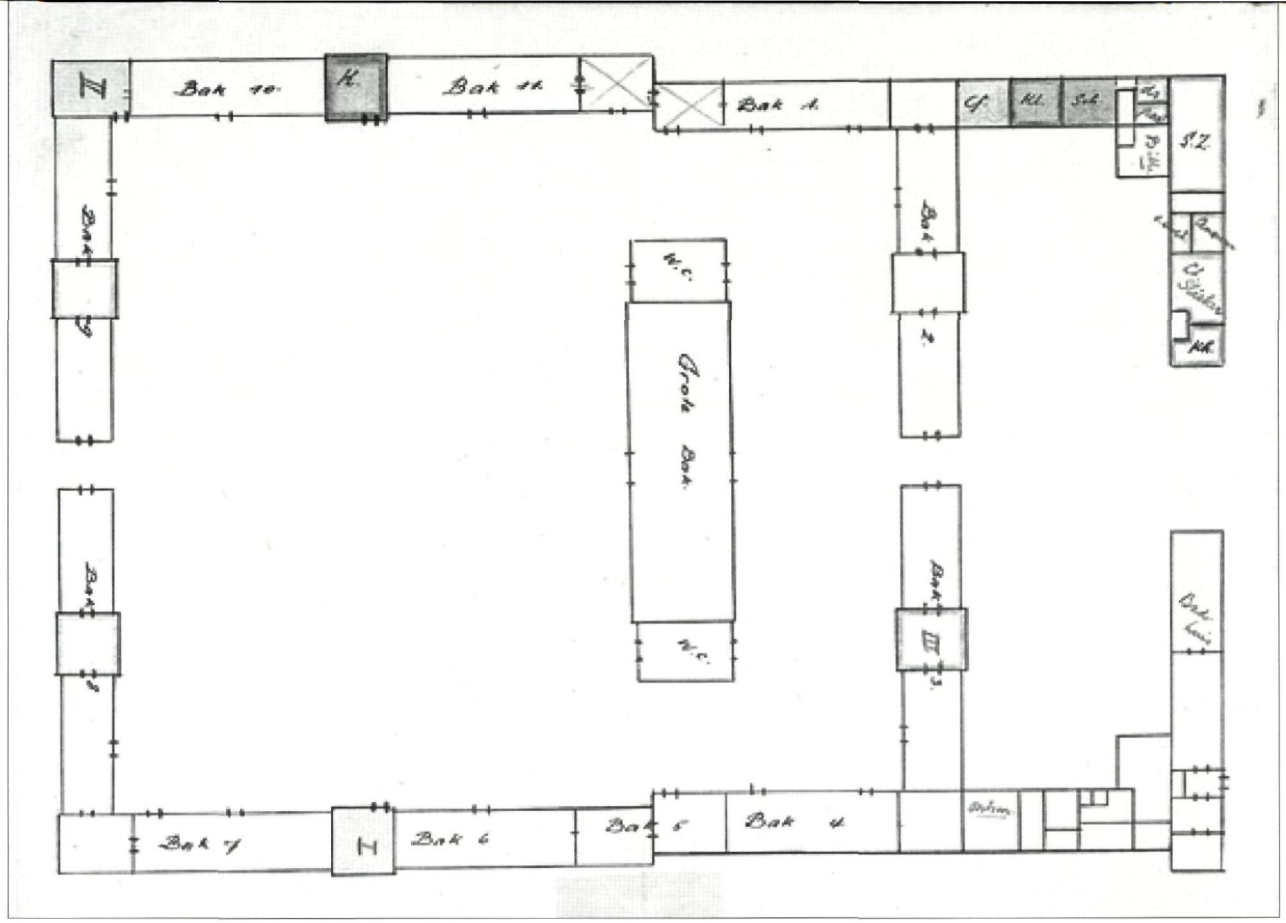
Bak 10
Bak 11
Bak 1
Bak 9
Bak 8
Bak 7
Bak 6
Bak 5
Bak 4
Bak 3
Bak 2
Groote Bak
W.C.
W.C.
Bak III
Bak IV
Bak V
Bak VI
Bak VII
Bak VIII
Bak IX
Bak X
Bak XI
Bak XII
Bak XIII
Bak XIV
Bak XV
Bak XVI
Bak XVII
Bak XVIII
Bak XIX
Bak XX
Bak XXI
Bak XXII
Bak XXIII
Bak XXIV
Bak XXV
Bak XXVI
Bak XXVII
Bak XXVIII
Bak XXIX
Bak XXX
Bak XXXI
Bak XXXII
Bak XXXIII
Bak XXXIV
Bak XXXV
Bak XXXVI
Bak XXXVII
Bak XXXVIII
Bak XXXIX
Bak XL
Bak XLI
Bak XLII
Bak XLIII
Bak XLIV
Bak XLV
Bak XLVI
Bak XLVII
Bak XLVIII
Bak XLIX
Bak L
Bak LI
Bak LII
Bak LIII
Bak LIV
Bak LV
Bak LVI
Bak LVII
Bak LVIII
Bak LIX
Bak LX
Bak LXI
Bak LXII
Bak LXIII
Bak LXIV
Bak LXV
Bak LXVI
Bak LXVII
Bak LXVIII
Bak LXIX
Bak LXX
Bak LXXI
Bak LXXII
Bak LXXIII
Bak LXXIV
Bak LXXV
Bak LXXVI
Bak LXXVII
Bak LXXVIII
Bak LXXIX
Bak LXXX
Bak LXXXI
Bak LXXXII
Bak LXXXIII
Bak LXXXIV
Bak LXXXV
Bak LXXXVI
Bak LXXXVII
Bak LXXXVIII
Bak LXXXIX
Bak XC
Bak XCI
Bak XCII
Bak XCIII
Bak XCIV
Bak XCV
Bak XCVI
Bak XCVII
Bak XCVIII
Bak XCIX
Bak C
Bak CI
Bak CII
Bak CIII
Bak CIV
Bak CV
Bak CVI
Bak CVII
Bak CVIII
Bak CIX
Bak CX
Bak CXI
Bak CXII
Bak CXIII
Bak CXIV
Bak CXV
Bak CXVI
Bak CXVII
Bak CXVIII
Bak CXIX
Bak CXX
Bak CXXI
Bak CXXII
Bak CXXIII
Bak CXXIV
Bak CXXV
Bak CXXVI
Bak CXXVII
Bak CXXVIII
Bak CXXIX
Bak CXXX
Bak CXXXI
Bak CXXXII
Bak CXXXIII
Bak CXXXIV
Bak CXXXV
Bak CXXXVI
Bak CXXXVII
Bak CXXXVIII
Bak CXXXIX
Bak CXL
Bak CXLI
Bak CXLII
Bak CXLIII
Bak CXLIV
Bak CXLV
Bak CXLVI
Bak CXLVII
Bak CXLVIII
Bak CXLIX
Bak CL
Bak CLI
Bak CLII
Bak CLIII
Bak CLIV
Bak CLV
Bak CLVI
Bak CLVII
Bak CLVIII
Bak CLIX
Bak CLX
Bak CLXI
Bak CLXII
Bak CLXIII
Bak CLXIV
Bak CLXV
Bak CLXVI
Bak CLXVII
Bak CLXVIII
Bak CLXIX
Bak CLXX
Bak CLXXI
Bak CLXXII
Bak CLXXIII
Bak CLXXIV
Bak CLXXV
Bak CLXXVI
Bak CLXXVII
Bak CLXXVIII
Bak CLXXIX
Bak CLXXX
Bak CLXXXI
Bak CLXXXII
Bak CLXXXIII
Bak CLXXXIV
Bak CLXXXV
Bak CLXXXVI
Bak CLXXXVII
Bak CLXXXVIII
Bak CLXXXIX
Bak CXC
Bak CXCI
Bak CXCII
Bak CXCIII
Bak CXCIV
Bak CXCV
Bak CXCVI
Bak CXCVII
Bak CXCVIII
Bak CXCIX
Bak CC
Bak CCI
Bak CCII
Bak CCIII
Bak CCIV
Bak CCV
Bak CCVI
Bak CCVII
Bak CCVIII
Bak CCIX
Bak CCX
Bak CCXI
Bak CCXII
Bak CCXIII
Bak CCXIV
Bak CCXV
Bak CCXVI
Bak CCXVII
Bak CCXVIII
Bak CCXIX
Bak CCXX
Bak CCXXI
Bak CCXXII
Bak CCXXIII
Bak CCXXIV
Bak CCXXV
Bak CCXXVI
Bak CCXXVII
Bak CCXXVIII
Bak CCXXIX
Bak CCXXX
Bak CCXXXI
Bak CCXXXII
Bak CCXXXIII
Bak CCXXXIV
Bak CCXXXV
Bak CCXXXVI
Bak CCXXXVII
Bak CCXXXVIII
Bak CCXXXIX
Bak CCXL
Bak CCXLI
Bak CCXLII
Bak CCXLIII
Bak CCXLIV
Bak CCXLV
Bak CCXLVI
Bak CCXLVII
Bak CCXLVIII
Bak CCXLIX
Bak CCL
Bak CCLI
Bak CCLII
Bak CCLIII
Bak CCLIV
Bak CCLV
Bak CCLVI
Bak CCLVII
Bak CCLVIII
Bak CCLIX
Bak CCLX
Bak CCLXI
Bak CCLXII
Bak CCLXIII
Bak CCLXIV
Bak CCLXV
Bak CCLXVI
Bak CCLXVII
Bak CCLXVIII
Bak CCLXIX
Bak CCLXX
Bak CCLXXI
Bak CCLXXII
Bak CCLXXIII
Bak CCLXXIV
Bak CCLXXV
Bak CCLXXVI
Bak CCLXXVII
Bak CCLXXVIII
Bak CCLXXIX
Bak CCLXXX
Bak CCLXXXI
Bak CCLXXXII
Bak CCLXXXIII
Bak CCLXXXIV
Bak CCLXXXV
Bak CCLXXXVI
Bak CCLXXXVII
Bak CCLXXXVIII
Bak CCLXXXIX
Bak CCXC
Bak CCXCI
Bak CCXCII
Bak CCXCIII
Bak CCXCIV
Bak CCXCV
Bak CCXCVI
Bak CCXCVII
Bak CCXCVIII
Bak CCXCIX
Bak CCC
Bak CCCI
Bak CCCII
Bak CCCIII
Bak CCCIV
Bak CCCV
Bak CCCVI
Bak CCCVII
Bak CCCVIII
Bak CCCIX
Bak CCCX
Bak CCCXI
Bak CCCXII
Bak CCCXIII
Bak CCCXIV
Bak CCCXV
Bak CCCXVI
Bak CCCXVII
Bak CCCXVIII
Bak CCCXIX
Bak CCCXX
Bak CCCXXI
Bak CCCXXII
Bak CCCXXIII
Bak CCCXXIV
Bak CCCXXV
Bak CCCXXVI
Bak CCCXXVII
Bak CCCXXVIII
Bak CCCXXIX
Bak CCCXXX
Bak CCCXXXI
Bak CCCXXXII
Bak CCCXXXIII
Bak CCCXXXIV
Bak CCCXXXV
Bak CCCXXXVI
Bak CCCXXXVII
Bak CCCXXXVIII
Bak CCCXXXIX
Bak CCCXL
Bak CCCXLI
Bak CCCXLII
Bak CCCXLIII
Bak CCCXLIV
Bak CCCXLV
Bak CCCXLVI
Bak CCCXLVII
Bak CCCXLVIII
Bak CCCXLIX
Bak CCCL
Bak CCCLI
Bak CCCLII
Bak CCCLIII
Bak CCCLIV
Bak CCCLV
Bak CCCLVI
Bak CCCLVII
Bak CCCLVIII
Bak CCCLIX
Bak CCCLX
Bak CCCLXI
Bak CCCLXII
Bak CCCLXIII
Bak CCCLXIV
Bak CCCLXV
Bak CCCLXVI
Bak CCCLXVII
Bak CCCLXVIII
Bak CCCLXIX
Bak CCCLXX
Bak CCCLXXI
Bak CCCLXXII
Bak CCCLXXIII
Bak CCCLXXIV
Bak CCCLXXV
Bak CCCLXXVI
Bak CCCLXXVII
Bak CCCLXXVIII
Bak CCCLXXIX
Bak CCCLXXX
Bak CCCLXXXI
Bak CCCLXXXII
Bak CCCLXXXIII
Bak CCCLXXXIV
Bak CCCLXXXV
Bak CCCLXXXVI
Bak CCCLXXXVII
Bak CCCLXXXVIII
Bak CCCLXXXIX
Bak CCCXC
Bak CCCXCI
Bak CCCXCII
Bak CCCXCIII
Bak CCCXCIV
Bak CCCXCV
Bak CCCXCVI
Bak CCCXCVII
Bak CCCXCVIII
Bak CCCXCIX
Bak CD
Bak CDI
Bak CDII
Bak CDIII
Bak CDIV
Bak CDV
Bak CDVI
Bak CDVII
Bak CDVIII
Bak CDIX
Bak CDX
Bak CDXI
Bak CDXII
Bak CDXIII
Bak CDXIV
Bak CDXV
Bak CDXVI
Bak CDXVII
Bak CDXVIII
Bak CDXIX
Bak CDXX
Bak CDXXI
Bak CDXXII
Bak CDXXIII
Bak CDXXIV
Bak CDXXV
Bak CDXXVI
Bak CDXXVII
Bak CDXXVIII
Bak CDXXIX
Bak CDXXX
Bak CDXXXI
Bak CDXXXII
Bak CDXXXIII
Bak CDXXXIV
Bak CDXXXV
Bak CDXXXVI
Bak CDXXXVII
Bak CDXXXVIII
Bak CDXXXIX
Bak CDXL
Bak CDXLI
Bak CDXLII
Bak CDXLIII
Bak CDXLIV
Bak CDXLV
Bak CDXLVI
Bak CDXLVII
Bak CDXLVIII
Bak CDXLIX
Bak CDL
Bak CDLI
Bak CDLII
Bak CDLIII
Bak CDLIV
Bak CDLV
Bak CDLVI
Bak CDLVII
Bak CDLVIII
Bak CDLIX
Bak CDLX
Bak CDLXI
Bak CDLXII
Bak CDLXIII
Bak CDLXIV
Bak CDLXV
Bak CDLXVI
Bak CDLXVII
Bak CDLXVIII
Bak CDLXIX
Bak CDLXX
Bak CDLXXI
Bak CDLXXII
Bak CDLXXIII
Bak CDLXXIV
Bak CDLXXV
Bak CDLXXVI
Bak CDLXXVII
Bak CDLXXVIII
Bak CDLXXIX
Bak CDLXXX
Bak CDLXXXI
Bak CDLXXXII
Bak CDLXXXIII
Bak CDLXXXIV
Bak CDLXXXV
Bak CDLXXXVI
Bak CDLXXXVII
Bak CDLXXXVIII
Bak CDLXXXIX
Bak CDXC
Bak CDXCI
Bak CDXCII
Bak CDXCIII
Bak CDXCIV
Bak CDXCV
Bak CDXCVI
Bak CDXCVII
Bak CDXCVIII
Bak CDXCIX
Bak D
Bak DI
Bak DII
Bak DIII
Bak DIV
Bak DV
Bak DVI
Bak DVII
Bak DVIII
Bak DIX
Bak DX
Bak DXI
Bak DXII
Bak DXIII
Bak DXIV
Bak DXV
Bak DXVI
Bak DXVII
Bak DXVIII
Bak DXIX
Bak DXX
Bak DXXI
Bak DXXII
Bak DXXIII
Bak DXXIV
Bak DXXV
Bak DXXVI
Bak DXXVII
Bak DXXVIII
Bak DXXIX
Bak DXXX
Bak DXXXI
Bak DXXXII
Bak DXXXIII
Bak DXXXIV
Bak DXXXV
Bak DXXXVI
Bak DXXXVII
Bak DXXXVIII
Bak DXXXIX
Bak DXL
Bak DXLI
Bak DXLII
Bak DXLIII
Bak DXLIV
Bak DXLV
Bak DXLVI
Bak DXLVII
Bak DXLVIII
Bak DXLIX
Bak DL
Bak DLI
Bak DLII
Bak DLIII
Bak DLIV
Bak DLV
Bak DLVI
Bak DLVII
Bak DLVIII
Bak DLIX
Bak DLX
Bak DLXI
Bak DLXII
Bak DLXIII
Bak DLXIV
Bak DLXV
Bak DLXVI
Bak DLXVII
Bak DLXVIII
Bak DLXIX
Bak DLXX
Bak DLXXI
Bak DLXXII
Bak DLXXIII
Bak DLXXIV
Bak DLXXV
Bak DLXXVI
Bak DLXXVII
Bak DLXXVIII
Bak DLXXIX
Bak DLXXX
Bak DLXXXI
Bak DLXXXII
Bak DLXXXIII
Bak DLXXXIV
Bak DLXXXV
Bak DLXXXVI
Bak DLXXXVII
Bak DLXXXVIII
Bak DLXXXIX
Bak DXC
Bak DXCI
Bak DXCII
Bak DXCIII
Bak DXCIV
Bak DXCV
Bak DXCVI
Bak DXCVII
Bak DXCVIII
Bak DXCIX
Bak DC
Bak DCI
Bak DCII
Bak DCIII
Bak DCIV
Bak DCV
Bak DCVI
Bak DCVII
Bak DCVIII
Bak DCIX
Bak DCX
Bak DCXI
Bak DCXII
Bak DCXIII
Bak DCXIV
Bak DCXV
Bak DCXVI
Bak DCXVII
Bak DCXVIII
Bak DCXIX
Bak DCXX
Bak DCXXI
Bak DCXXII
Bak DCXXIII
Bak DCXXIV
Bak DCXXV
Bak DCXXVI
Bak DCXXVII
Bak DCXXVIII
Bak DCXXIX
Bak DCXXX
Bak DCXXXI
Bak DCXXXII
Bak DCXXXIII
Bak DCXXXIV
Bak DCXXXV
Bak DCXXXVI
Bak DCXXXVII
Bak DCXXXVIII
Bak DCXXXIX
Bak DCXL
Bak DCXLI
Bak DCXLII
Bak DCXLIII
Bak DCXLIV
Bak DCXLV
Bak DCXLVI
Bak DCXLVII
Bak DCXLVIII
Bak DCXLIX
Bak DCL
Bak DCLI
Bak DCLII
Bak DCLIII
Bak DCLIV
Bak DCLV
Bak DCLVI
Bak DCLVII
Bak DCLVIII
Bak DCLIX
Bak DCLX
Bak DCLXI
Bak DCLXII
Bak DCLXIII
Bak DCLXIV
Bak DCLXV
Bak DCLXVI
Bak DCLXVII
Bak DCLXVIII
Bak DCLXIX
Bak DCLXX
Bak DCLXXI
Bak DCLXXII
Bak DCLXXIII
Bak DCLXXIV
Bak DCLXXV
Bak DCLXXVI
Bak DCLXXVII
Bak DCLXXVIII
Bak DCLXXIX
Bak DCLXXX
Bak DCLXXXI
Bak DCLXXXII
Bak DCLXXXIII
Bak DCLXXXIV
Bak DCLXXXV
Bak DCLXXXVI
Bak DCLXXXVII
Bak DCLXXXVIII
Bak DCLXXXIX
Bak DCXC
Bak DCXCI
Bak DCXCII
Bak DCXCIII
Bak DCXCIV
Bak DCXCV
Bak DCXCVI
Bak DCXCVII
Bak DCXCVIII
Bak DCXCIX
Bak DCC
Bak DCCI
Bak DCCII
Bak DCCIII
Bak DCCIV
Bak DCCV
Bak DCCVI
Bak DCCVII
Bak DCCVIII
Bak DCCIX
Bak DCCX
Bak DCCXI
Bak DCCXII
Bak DCCXIII
Bak DCCXIV
Bak DCCXV
Bak DCCXVI
Bak DCCXVII
Bak DCCXVIII
Bak DCCXIX
Bak DCCXX
Bak DCCXXI
Bak DCCXXII
Bak DCCXXIII
Bak DCCXXIV
Bak DCCXXV
Bak DCCXXVI
Bak DCCXXVII
Bak DCCXXVIII
Bak DCCXXIX
Bak DCCXXX
Bak DCCXXXI
Bak DCCXXXII
Bak DCCXXXIII
Bak DCCXXXIV
Bak DCCXXXV
Bak DCCXXXVI
Bak DCCXXXVII
Bak DCCXXXVIII
Bak DCCXXXIX
Bak DCCXL
Bak DCCXLI
Bak DCCXLII
Bak DCCXLIII
Bak DCCXLIV
Bak DCCXLV
Bak DCCXLVI
Bak DCCXLVII
Bak DCCXLVIII
Bak DCCXLIX
Bak DCCL
Bak DCCLI
Bak DCCLII
Bak DCCLIII
Bak DCCLIV
Bak DCCLV
Bak DCCLVI
Bak DCCLVII
Bak DCCLVIII
Bak DCCLIX
Bak DCCLX
Bak DCCLXI
Bak DCCLXII
Bak DCCLXIII
Bak DCCLXIV
Bak DCCLXV
Bak DCCLXVI
Bak DCCLXVII
Bak DCCLXVIII
Bak DCCLXIX
Bak DCCLXX
Bak DCCLXXI
Bak DCCLXXII
Bak DCCLXXIII
Bak DCCLXXIV
Bak DCCLXXV
Bak DCCLXXVI
Bak DCCLXXVII
Bak DCCLXXVIII
Bak DCCLXXIX
Bak DCCLXXX
Bak DCCLXXXI
Bak DCCLXXXII
Bak DCCLXXXIII
Bak DCCLXXXIV
Bak DCCLXXXV
Bak DCCLXXXVI
Bak DCCLXXXVII
Bak DCCLXXXVIII
Bak DCCLXXXIX
Bak DCCXC
Bak DCCXCI
Bak DCCXCII
Bak DCCXCIII
Bak DCCXCIV
Bak DCCXCV
Bak DCCXCVI
Bak DCCXCVII
Bak DCCXCVIII
Bak DCCXCIX
Bak DCCC
Bak DCCCI
Bak DCCCII
Bak DCCCIII
Bak DCCCIV
Bak DCCCV
Bak DCCCVI
Bak DCCCVII
Bak DCCCVIII
Bak DCCCIX
Bak DCCCX
Bak DCCCXI
Bak DCCCXII
Bak DCCCXIII
Bak DCCCXIV
Bak DCCCXV
Bak DCCCXVI
Bak DCCCXVII
Bak DCCCXVIII
Bak DCCCXIX
Bak DCCCXX
Bak DCCCXXI
Bak DCCCXXII
Bak DCCCXXIII
Bak DCCCXXIV
Bak DCCCXXV
Bak DCCCXXVI
Bak DCCCXXVII
Bak DCCCXXVIII
Bak DCCCXXIX
Bak DCCCXXX
Bak DCCCXXXI
Bak DCCCXXXII
Bak DCCCXXXIII
Bak DCCCXXXIV
Bak DCCCXXXV
Bak DCCCXXXVI
Bak DCCCXXXVII
Bak DCCCXXXVIII
Bak DCCCXXXIX
Bak DCCCXL
Bak DCCCXLI
Bak DCCCXLII
Bak DCCCXLIII
Bak DCCCXLIV
Bak DCCCXLV
Bak DCCCXLVI
Bak DCCCXLVII
Bak DCCCXLVIII
Bak DCCCXLIX
Bak DCCCL
Bak DCCCLI
Bak DCCCLII
Bak DCCCLIII
Bak DCCCLIV
Bak DCCCLV
Bak DCCCLVI
Bak DCCCLVII
Bak DCCCLVIII
Bak DCCCLIX
Bak DCCCLX
Bak DCCCLXI
Bak DCCCLXII
Bak DCCCLXIII
Bak DCCCLXIV
Bak DCCCLXV
Bak DCCCLXVI
Bak DCCCLXVII
Bak DCCCLXVIII
Bak DCCCLXIX
Bak DCCCLXX
Bak DCCCLXXI
Bak DCCCLXXII
Bak DCCCLXXIII
Bak DCCCLXXIV
Bak DCCCLXXV
Bak DCCCLXXVI
Bak DCCCLXXVII
Bak DCCCLXXVIII
Bak DCCCLXXIX
Bak DCCCLXXX
Bak DCCCLXXXI
Bak DCCCLXXXII
Bak DCCCLXXXIII
Bak DCCCLXXXIV
Bak DCCCLXXXV
Bak DCCCLXXXVI
Bak DCCCLXXXVII
Bak DCCCLXXXVIII
Bak DCCCLXXXIX
Bak DCCCXC
Bak DCCCXCI
Bak DCCCXCII
Bak DCCCXCIII
Bak DCCCXCIV
Bak DCCCXCV
Bak DCCCXCVI
Bak DCCCXCVII
Bak DCCCXCVIII
Bak DCCCXCIX
Bak CM
Bak CMI
Bak CMII
Bak CMIII
Bak CMIV
Bak CMV
Bak CMVI
Bak CMVII
Bak CMVIII
Bak CMIX
Bak CMX
Bak CMXI
Bak CMXII
Bak CMXIII
Bak CMXIV
Bak CMXV
Bak CMXVI
Bak CMXVII
Bak CMXVIII
Bak CMXIX
Bak CMXX
Bak CMXXI
Bak CMXXII
Bak CMXXIII
Bak CMXXIV
Bak CMXXV
Bak CMXXVI
Bak CMXXVII
Bak CMXXVIII
Bak CMXXIX
Bak CMXXX
Bak CMXXXI
Bak CMXXXII
Bak CMXXXIII
Bak CMXXXIV
Bak CMXXXV
Bak CMXXXVI
Bak CMXXXVII
Bak CMXXXVIII
Bak CMXXXIX
Bak CMXL
Bak CMXLI
Bak CMXLII
Bak CMXLIII
Bak CMXLIV
Bak CMXLV
Bak CMXLVI
Bak CMXLVII
Bak CMXLVIII
Bak CMXLIX
Bak CML
Bak CMLI
Bak CMLII
Bak CMLIII
Bak CMLIV
Bak CMLV
Bak CMLVI
Bak CMLVII
Bak CMLVIII
Bak CMLIX
Bak CMLX
Bak CMLXI
Bak CMLXII
Bak CMLXIII
Bak CMLXIV
Bak CMLXV
Bak CMLXVI
Bak CMLXVII
Bak CMLXVIII
Bak CMLXIX
Bak CMLXX
Bak CMLXXI
Bak CMLXXII
Bak CMLXXIII
Bak CMLXXIV
Bak CMLXXV
Bak CMLXXVI
Bak CMLXXVII
Bak CMLXXVIII
Bak CMLXXIX
Bak CMLXXX
Bak CMLXXXI
Bak CMLXXXII
Bak CMLXXXIII
Bak CMLXXXIV
Bak CMLXXXV
Bak CMLXXXVI
Bak CMLXXXVII
Bak CMLXXXVIII
Bak CMLXXXIX
Bak CMXC
Bak CMXCI
Bak CMXCII
Bak CMXCIII
Bak CMXCIV
Bak CMXCV
Bak CMXCVI
Bak CMXCVII
Bak CMXCVIII
Bak CMXCIX
Bak M
Bak MI
Bak MII
Bak MIII
Bak MIV
Bak MV
Bak MVI
Bak MVII
Bak MVIII
Bak MIX
Bak MX
Bak MXI
Bak MXII
Bak MXIII
Bak MXIV
Bak MXV
Bak MXVI
Bak MXVII
Bak MXVIII
Bak MXIX
Bak MXX
Bak MXXI
Bak MXXII
Bak MXXIII
Bak MXXIV
Bak MXXV
Bak MXXVI
Bak MXXVII
Bak MXXVIII
Bak MXXIX
Bak MXXX
Bak MXXXI
Bak MXXXII
Bak MXXXIII
Bak MXXXIV
Bak MXXXV
Bak MXXXVI
Bak MXXXVII
Bak MXXXVIII
Bak MXXXIX
Bak MXL
Bak MXLI
Bak MXLII
Bak MXLIII
Bak MXLIV
Bak MXLV
Bak MXLVI
Bak MXLVII
Bak MXLVIII
Bak MXLIX
Bak ML
Bak MLI
Bak MLII
Bak MLIII
Bak MLIV
Bak MLV
Bak MLVI
Bak MLVII
Bak MLVIII
Bak MLIX
Bak MLX
Bak MLXI
Bak MLXII
Bak MLXIII
Bak MLXIV
Bak MLXV
Bak MLXVI
Bak MLXVII
Bak MLXVIII
Bak MLXIX
Bak MLXX
Bak MLXXI
Bak MLXXII
Bak MLXXIII
Bak MLXXIV
Bak MLXXV
Bak MLXXVI
Bak MLXXVII
Bak MLXXVIII
Bak MLXXIX
Bak MLXXX
Bak MLXXXI
Bak MLXXXII
Bak MLXXXIII
Bak MLXXXIV
Bak MLXXXV
Bak MLXXXVI
Bak MLXXXVII
Bak MLXXXVIII
Bak MLXXXIX
Bak MXC
Bak MXCI
Bak MXCII
Bak MXCIII
Bak MXCIV
Bak MXCV
Bak MXCVI
Bak MXCVII
Bak MXCVIII
Bak MXCIX
Bak MC
Bak MCI
Bak MCII
Bak MCIII
Bak MCIV
Bak MCV
Bak MCVI
Bak MCVII
Bak MCVIII
Bak MCIX
Bak MCX
Bak MCXI
Bak MCXII
Bak MCXIII
Bak MCXIV
Bak MCXV
Bak MCXVI
Bak MCXVII
Bak MCXVIII
Bak MCXIX
Bak MCXX
Bak MCXXI
Bak MCXXII
Bak MCXXIII
Bak MCXXIV
Bak MCXXV
Bak MCXXVI
Bak MCXXVII
Bak MCXXVIII
Bak MCXXIX
Bak MCXXX
Bak MCXXXI
Bak MCXXXII
Bak MCXXXIII
Bak MCXXXIV
Bak MCXXXV
Bak MCXXXVI
Bak MCXXXVII
Bak MCXXXVIII
Bak MCXXXIX
Bak MCXL
Bak MCXLI
Bak MCXLII
Bak MCXLIII
Bak MCXLIV
Bak MCXLV
Bak MCXLVI
Bak MCXLVII
Bak MCXLVIII
Bak MCXLIX
Bak MCL
Bak MCLI
Bak MCLII
Bak MCLIII
Bak MCLIV
Bak MCLV
Bak MCLVI
Bak MCLVII
Bak MCLVIII
Bak MCLIX
Bak MCLX
Bak MCLXI
Bak MCLXII
Bak MCLXIII
Bak MCLXIV
Bak MCLXV
Bak MCLXVI
Bak MCLXVII
Bak MCLXVIII
Bak MCLXIX
Bak MCLXX
Bak MCLXXI
Bak MCLXXII
Bak MCLXXIII
Bak MCLXXIV
Bak MCLXXV
Bak MCLXXVI
Bak MCLXXVII
Bak MCLXXVIII
Bak MCLXXIX
Bak MCLXXX
Bak MCLXXXI
Bak MCLXXXII
Bak MCLXXXIII
Bak MCLXXXIV
Bak MCLXXXV
Bak MCLXXXVI
Bak MCLXXXVII
Bak MCLXXXVIII
Bak MCLXXXIX
Bak MCXC
Bak MCXCI
Bak MCXCII
Bak MCXCIII
Bak MCXCIV
Bak MCXCV
Bak MCXCVI
Bak MCXCVII
Bak MCXCVIII
Bak MCXCIX
Bak MCC
Bak MCCI
Bak MCCII
Bak MCCIII
Bak MCCIV
Bak MCCV
Bak MCCVI
Bak MCCVII
Bak MCCVIII
Bak MCCIX
Bak MCCX
Bak MCCXI
Bak MCCXII
Bak MCCXIII
Bak MCCXIV
Bak MCCXV
Bak MCCXVI
Bak MCCXVII
Bak MCCXVIII
Bak MCCXIX
Bak MCCXX
Bak MCCXXI
Bak MCCXXII
Bak MCCXXIII
Bak MCCXXIV
Bak MCCXXV
Bak MCCXXVI
Bak MCCXXVII
Bak MCCXXVIII
Bak MCCXXIX
Bak MCCXXX
Bak MCCXXXI
Bak MCCXXXII
Bak MCCXXXIII
Bak MCCXXXIV
Bak MCCXXXV
Bak MCCXXXVI
Bak MCCXXXVII
Bak MCCXXXVIII
Bak MCCXXXIX
Bak MCCXL
Bak MCCXLI
Bak MCCXLII
Bak MCCXLIII
Bak MCCXLIV
Bak MCCXLV
Bak MCCXLVI
Bak MCCXLVII
Bak MCCXLVIII
Bak MCCXLIX
Bak MCCL
Bak MCCLI
Bak MCCLII
Bak MCCLIII
Bak MCCLIV
Bak MCCLV
Bak MCCLVI
Bak MCCLVII
Bak MCCLVIII
Bak MCCLIX
Bak MCCLX
Bak MCCLXI
Bak MCCLXII
Bak MCCLXIII
Bak MCCLXIV
Bak MCCLXV
Bak MCCLXVI
Bak MCCLXVII
Bak MCCLXVIII
Bak MCCLXIX
Bak MCCLXX
Bak MCCLXXI
Bak MCCLXXII
Bak MCCLXXIII
Bak MCCLXXIV
Bak MCCLXXV
Bak MCCLXXVI
Bak MCCLXXVII
Bak MCCLXXVIII
Bak MCCLXXIX
Bak MCCLXXX
Bak MCCLXXXI
Bak MCCLXXXII
Bak MCCLXXXIII
Bak MCCLXXXIV
Bak MCCLXXXV
Bak MCCLXXXVI
Bak MCCLXXXVII
Bak MCCLXXXVIII
Bak MCCLXXXIX
Bak MCCXC
Bak MCCXCI
Bak MCCXCII
Bak MCCXCIII
Bak MCCXCIV
Bak MCCXCV
Bak MCCXCVI
Bak MCCXCVII
Bak MCCXCVIII
Bak MCCXCIX
Bak MCCC
Bak MCCCI
Bak MCCCII
Bak MCCCIII
Bak MCCCIV
Bak MCCCV
Bak MCCCVI
Bak MCCCVII
Bak MCCCVIII
Bak MCCCIX
Bak MCCCX
Bak MCCCXI
Bak MCCCXII
Bak MCCCXIII
Bak MCCCXIV
Bak MCCCXV
Bak MCCCXVI
Bak MCCCXVII
Bak MCCCXVIII
Bak MCCCXIX
Bak MCCCXX
Bak MCCCXXI
Bak MCCCXXII
Bak MCCCXXIII
Bak MCCCXXIV
Bak MCCCXXV
Bak MCCCXXVI
Bak MCCCXXVII
Bak MCCCXXVIII
Bak MCCCXXIX
Bak MCCCXXX
Bak MCCCXXXI
Bak MCCCXXXII
Bak MCCCXXXIII
Bak MCCCXXXIV
Bak MCCCXXXV
Bak MCCCXXXVI
Bak MCCCXXXVII
Bak MCCCXXXVIII
Bak MCCCXXXIX
Bak MCCCXL
Bak MCCCXLI
Bak MCCCXLII
Bak MCCCXLIII
Bak MCCCXLIV
Bak MCCCXLV
Bak MCCCXLVI
Bak MCCCXLVII
Bak MCCCXLVIII
Bak MCCCXLIX
Bak MCCCL
Bak MCCCLI
Bak MCCCLII
Bak MCCCLIII
Bak MCCCLIV
Bak MCCCLV
Bak MCCCLVI
Bak MCCCLVII
Bak MCCCLVIII
Bak MCCCLIX
Bak MCCCLX
Bak MCCCLXI
Bak MCCCLXII
Bak MCCCLXIII
Bak MCCCLXIV
Bak MCCCLXV
Bak MCCCLXVI
Bak MCCCLXVII
Bak MCCCLXVIII
Bak MCCCLXIX
Bak MCCCLXX
Bak MCCCLXXI
Bak MCCCLXXII
Bak MCCCLXXIII
Bak MCCCLXXIV
Bak MCCCLXXV
Bak MCCCLXXVI
Bak MCCCLXXVII
Bak MCCCLXXVIII
Bak MCCCLXXIX
Bak MCCCLXXX
Bak MCCCLXXXI
Bak MCCCLXXXII
Bak MCCCLXXXIII
Bak MCCCLXXXIV
Bak MCCCLXXXV
Bak MCCCLXXXVI
Bak MCCCLXXXVII
Bak MCCCLXXXVIII
Bak MCCCLXXXIX
Bak MCCCXC
Bak MCCCXCI
Bak MCCCXCII
Bak MCCCXCIII
Bak MCCCXCIV
Bak MCCCXCV
Bak MCCCXCVI
Bak MCCCXCVII
Bak MCCCXCVIII
Bak MCCCXCIX
Bak MCD
Bak MCDI
Bak MCDII
Bak MCDIII
Bak MCDIV
Bak MCDV
Bak MCDVI
Bak MCDVII
Bak MCDVIII
Bak MCDIX
Bak MCDX
Bak MCDXI
Bak MCDXII
Bak MCDXIII
Bak MCDXIV
Bak MCDXV
Bak MCDXVI
Bak MCDXVII
Bak MCDXVIII
Bak MCDXIX
Bak MCDXX
Bak MCDXXI
Bak MCDXXII
Bak MCDXXIII
Bak MCDXXIV
Bak MCDXXV
Bak MCDXXVI
Bak MCDXXVII
Bak MCDXXVIII
Bak MCDXXIX
Bak MCDXXX
Bak MCDXXXI
Bak MCDXXXII
Bak MCDXXXIII
Bak MCDXXXIV
Bak MCDXXXV
Bak MCDXXXVI
Bak MCDXXXVII
Bak MCDXXXVIII
Bak MCDXXXIX
Bak MCDXL
Bak MCDXLI
Bak MCDXLII
Bak MCDXLIII
Bak MCDXLIV
Bak MCDXLV
Bak MCDXLVI
Bak MCDXLVII
Bak MCDXLVIII
Bak MCDXLIX
Bak MCDL
Bak MCDLI
Bak MCDLII
Bak MCDLIII
Bak MCDLIV
Bak MCDLV
Bak MCDLVI
Bak MCDLVII
Bak MCDLVIII
Bak MCDLIX
Bak MCDLX
Bak MCDLXI
Bak MCDLXII
Bak MCDLXIII
Bak MCDLXIV
Bak MCDLXV
Bak MCDLXVI
Bak MCDLXVII
Bak MCDLXVIII
Bak MCDLXIX
Bak MCDLXX
Bak MCDLXXI
Bak MCDLXXII
Bak MCDLXXIII
Bak MCDLXXIV
Bak MCDLXXV
Bak MCDLXXVI
Bak MCDLXXVII
Bak MCDLXXVIII
Bak MCDLXXIX
Bak MCDLXXX
Bak MCDLXXXI
Bak MCDLXXXII
Bak MCDLXXXIII
Bak MCDLXXXIV
Bak MCDLXXXV
Bak MCDLXXXVI
Bak MCDLXXXVII
Bak MCDLXXXVIII
Bak MCDLXXXIX
Bak MCDXC
Bak MCDXCI
Bak MCDXCII
Bak MCDXCIII
Bak MCDXCIV
Bak MCDXCV
Bak MCDXCVI
Bak MCDXCVII
Bak MCDXCVIII
Bak MCDXCIX
Bak MD
Bak MDI
Bak MDII
Bak MDIII
Bak MDIV
Bak MDV
Bak MDVI
Bak MDVII
Bak MDVIII
Bak MDIX
Bak MDX
Bak MDXI
Bak MDXII
Bak MDXIII
Bak MDXIV
Bak MDXV
Bak MDXVI
Bak MDXVII
Bak MDXVIII
Bak MDXIX
Bak MDXX
Bak MDXXI
Bak MDXXII
Bak MDXXIII
Bak MDXXIV
Bak MDXXV
Bak MDXXVI
Bak MDXXVII
Bak MDXXVIII
Bak MDXXIX
Bak MDXXX
Bak MDXXXI
Bak MDXXXII
Bak MDXXXIII
Bak MDXXXIV
Bak MDXXXV
Bak MDXXXVI
Bak MDXXXVII
Bak MDXXXVIII
Bak MDXXXIX
Bak MDXL
Bak MDXLI
Bak MDXLII
Bak MDXLIII
Bak MDXLIV
Bak MDXLV
Bak MDXLVI
Bak MDXLVII
Bak MDXLVIII
Bak MDXLIX
Bak MDL
Bak MDLI
Bak MDLII
Bak MDLIII
Bak MDLIV
Bak MDLV
Bak MDLVI
Bak MDLVII
Bak MDLVIII
Bak MDLIX
Bak MDLX
Bak MDLXI
Bak MDLXII
Bak MDLXIII
Bak MDLXIV
Bak MDLXV
Bak MDLXVI
Bak MDLXVII
Bak MDLXVIII
Bak MDLXIX
Bak MDLXX
Bak MDLXXI
Bak MDLXXII
Bak MDLXXIII
Bak MDLXXIV
Bak MDLXXV
Bak MDLXXVI
Bak MDLXXVII
Bak MDLXXVIII
Bak MDLXXIX
Bak MDLXXX
Bak MDLXXXI
Bak MDLXXXII
Bak MDLXXXIII
Bak MDLXXXIV
Bak MDLXXXV
Bak MDLXXXVI
Bak MDLXXXVII
Bak MDLXXXVIII
Bak MDLXXXIX
Bak MDXC
Bak MDXCI
Bak MDXCII
Bak MDXCIII
Bak MDXCIV
Bak MDXCV
Bak MDXCVI
Bak MDXCVII
Bak MDXCVIII
Bak MDXCIX
Bak MC
Bak MCI
Bak MCII
Bak MCIII
Bak MCIV
Bak MCV
Bak MCVI
Bak MCVII
Bak MCVIII
Bak MCIX
Bak MCX
Bak MCXI
Bak MCXII
Bak MCXIII
Bak MCXIV
Bak MCXV
Bak MCXVI
Bak MCXVII
Bak MCXVIII
Bak MCXIX
Bak MCXX
Bak MCXXI
Bak MCXXII
Bak MCXXIII
Bak MCXXIV
Bak MCXXV

als een bewaker een gevangene aansprak, werd dat gedaan door dat nummer te noemen. (die nummers waren in mijn tijd opgelopen tot over de vierhonderd). De gevangenen moesten dan in de houding staan en de bewakers aanspreken met 'ja brigadier'. Dit systeem hadden bewakers overgenomen van hun tijd in Buchenwald. De gevangenen kwamen ook uit het Westland. Er was een gedetineerde kampdokter aanwezig; dezelfde kampdokter die alle Vlaardingers eerder had goedgekeurd voor arbeid in Duitsland."

De bewapening bestond uit 26 stenguns, 6 Duitse karabijnen, 1 Engelse karabijn en 1 Hollands geweer. De bewaarders waren in het kamp belast met orde en rust en toezicht op de huishoudelijke gang van zaken. Zij moesten de gevangenen die het kamp verlieten of terugkeerden "grondig fouilleren". Deze ploeg bestond uit ongeveer 40 personen. Daarnaast was er een uitgebreide interne dienst van portiers, wachtmeesters, een kok e.d., zodat het totale personeelsbestand op 170 uitkwam. Vermeldenswaard is dat het 'hoofd medische dienst,

Bewaker Bas van Poot in de Aert van Nesstraat.
(Collectie Streekmuseum Jan Anderson)

belast met het toezicht op het ziekenhuis' in het bezit was van een 'volledig EHBO-diploma'. De Vlaardingse huisartsen Ritsaert Stoop en Cornelis Moerman waren hier ook gedetineerd. Daarnaast bezocht de Vlaardingse arts F. de Stoppelaar regelmatig het kamp. Van Stoop is bekend dat hij lange tijd een rol heeft gespeeld in de verzorging van de gedetineerden.

Twee rechercheurs waren paraat voor recherchediensten binnen het kamp en zij censureerden de inkomende en uitgaande post. De administratieve dienst bestond uit een vijftal personen.
Voor het zielenheil van de gedetineerden zorgden een aantal predikanten en een rooms-katholieke aalmoezenier en voorts was er nog een sociale verzorger die een minutieus verslag heeft nagelaten. De bewakers hadden alleen een controlerende taak. Sommige gedetineerden hadden ook toezichthoudende taken. Gedetineerden mochten 10% van hun loon naar hun gezinnen laten sturen. Deze achterblijvers leefden vaak in kommervolle omstandigheden. Van Buuren beschrijft hoe de woningen en bedrijven van foute Nederlanders zonder enige scrupules werden geconfisqueerd door Nederlanders. Daarnaast werd 10% van hun loon gestort in een fonds voor ontspanning voor alle gedetineerden.

Piet Borsboom: "Nog geen week na de Bevrijding kwam de heer Nieuwstraten naar mij toe die mij, eerder in 1941, had benaderd om mij bij het verzet aan te sluiten. Mede omdat ik militair was en met wapens om kon gaan. Ik heb gewoon nuchter 'ja' gezegd. Doordat ik in 1942 ging onderduiken voor de arbeidsinzet is het contact totaal verloren gegaan, mede omdat er een tekort was aan BS-ers vroeg hij mij om te komen helpen om de NSB-ers te bewaken. Ik heb toen besloten om daaraan mijn medewerking te verlenen en werd in de school in de Groen van Prinstererstraat ingedeeld."

Werkzaamheden binnen en buiten het kamp
Nadat het kamp met hulp van de gedetineerden was afgebouwd, werd er gezocht naar zinvolle arbeid. Zo waren er machines om 'pluggen te boren', werden er matten en manden gevlochten, door de geallieerden nagelaten jeeps gereviseerd en kabels gesmolten om het lood en koper te herwinnen. Ook werden de invalide gevangenen ingezet om 'bonen te lezen' (uitsorteren van bonen), werd er kleding en schoeisel gerepareerd en was er binnen het terrein een plek om groente te verbouwen. Maar niet alleen binnen het kamp werd gewerkt. Er is een lange lijst van bedrijven en particulieren buiten het kamp die gebruik maakten van de gedetineerden. Van Gooswilligen: "Freek mocht het kamp overdag verlaten om bij een advocaat, naar ik meen de heer Van Walsum op de Kethelweg in Vlaardingen te gaan werken als een soort conciërge. Freek had gewoon kunnen vluchten. Mijn moeder kon op bezoek gaan bij mijn vader en bij Freek." Zo werd er o.a. gewerkt bij de Van Mellefabrieken, de ENCK en vonden gedetineerde meubelmakers een plekje bij de firma Spreij.

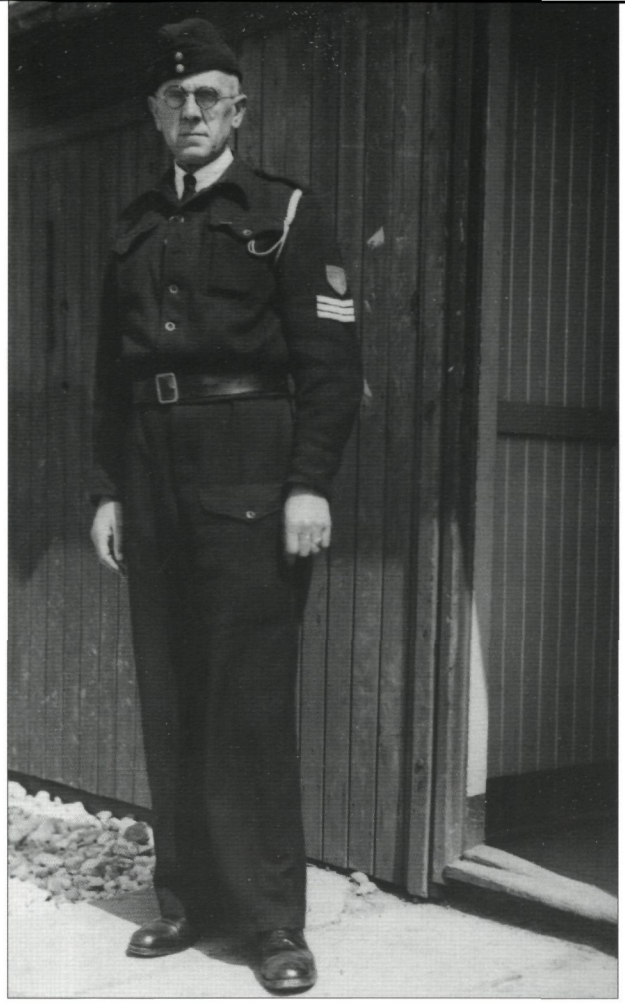

Bewaker C. v.d. Werf.
(Collectie Streekmuseum Jan Anderson)

Een paar opvallende werkplekken vereisen een nadere toelichting. Zo schrijft de kampcommandant dat "De veiling te Westerlee (...) door gebrek aan administratief geschoold personeel geheel (was) onthand. De administratie was jaren ten achter. Door gedetineerde krachten werd deze wederom geheel op poten gezet." Ook aan het opnieuw aanleggen van het Kralingse Bos droegen de gevangenen uit Vlaardingen hun steentje bij. Daarnaast zien we aanvragen van derden om gevangenen in te zetten voor het slopen van Duitse stellingen, het opruimen van prikkeldraad en het volstorten van loopgraven. Het moge duidelijk zijn dat al deze werkers vergezeld werden van bewakers en dat alleen de 'lichte' gevallen het kamp mochten verlaten.
Men ging ervan uit dat er één bewaker op tien gevangenen nodig was, maar ondanks deze voorzorgsmaatregelen kwam het regelmatig voor dat een gevangene erin slaagde te ontsnappen, al dan niet met door hulp van buiten. Anderson en Teunissen beschrijven "ontsnappingen uit het kamp. Zeven slagen erin uit te breken. Drie lukt dat via het riool, maar een paar dagen later zitten ze weer achter slot en grendel. Drie anderen verstoppen zich in het lijkhuisje en ontsnappen. De zevende weet zich in de winter van 1946/47 zo in de sneeuw om te rollen dat niemand hem meer ziet. 's Nachts werkt hij zich over het prikkeldraad."[10]

Kampdominee De Wijs vertelde over een gedetineerde die een gang had gegraven onder de kampmuur. Hij was zo beland op de oever van de Nieuwe Waterweg, is in het water gesprongen en ontsnapt. Ongeveer tweehonderd gevangenen zijn, op eigen verzoek, uitgeleend om in de mijnen te werken en een viertal werd uitgezonden naar Nieuw Guinea. Overigens kwam het Vlaardingse kamp ook nog ter sprake in de toelichting op de Rijksbegroting van 1948. Er gingen niet alleen delinquenten uit het Vlaardingse kamp naar de mijnen, maar er was ook een omgekeerde beweging. De minister meldt dat een aantal gedetineerde mijnwerkers het plan had om in staking te gaan en dat deze stakers snel werden verdeeld over een aantal kampen waaronder De Vergulde Hand.

Scholing en ontspanning
Men kon in het kamp een taal leren. Zo werden er lessen Nederlands, Frans, Engels en Spaans aangeboden. Duits stond nadrukkelijk niet op het programma. Maar ook kon men studeren voor het middenstandsdiploma of zich bekwamen in boekhouden, handelsrekenen of letterkunde. Al gauw telde de bibliotheek een paar honderd boeken. Muziek en zang stonden ook op het programma en iedere zaterdagavond was er een ontspanningsavond voor en door bewoners van het kamp. Zanglustige gevangenen konden meezingen in het koor dat door een gedetineerde dirigent werd geleid.

Daarnaast waren er lezingen door gedetineerden en buitenstaanders en werden er zelfs klassieke concerten gegeven. In een bijlage bij zijn verslag somt de kampcommandant alle uitgevoerde klassieke werken op. Een andere bijlage vertelt welke films er werden gedraaid en naar welke lezingen men kon gaan. Speciale aandacht was er voor het hierna te behandelen onderdeel heroriëntering (met het oog op de terugkeer in de maatschappij).[11]

Ds. Wijs herinnerde zich van zijn kampbezoeken: "Er zaten zware gevallen, maar ook veel lui die er niet hadden moeten zitten. Je trad er op als sociaal-juridische bemiddelaar voor gevallen, die er ten onrechte zaten of door het ontbreken van een vlotte berechting in verhouding tot hun schuld veel te lang zaten. (...) Een keer deelden we kleine testamentjes van het Bijbelgenootschap uit, heel kleine boekjes, gedrukt op dun papier. Ze vonden gretig aftrek. Maar vijf dagen later liet Van Lent, de kampcommandant, ons komen en hij wees ons een stapel dunne papiertjes: losgescheurde [redacted]laadjes uit onze testamentjes. 'Alsjeblieft', zei hij, 'Gods W[redacted]d is bijna in rook opgegaan; ze hadden op een of andere manier tabak en gebruikten jullie bijbeltjes als sigarettenpapier."

Affiches voor activiteiten, gemaakt door gedetineerden.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Verslag van de sociale verzorger

Het verslag van de sociale verzorger geeft een prachtig overzicht van het dagelijks leven in het kamp. Zo vermeldt hij nauwgezet het aantal gedetineerden en hun geloofsovertuiging dat op 1 juli 1946 aanwezig was. Bij het begin van zijn verslaglegging waren er ongeveer 500 gevangenen aanwezig waarvan de Nederlands hervormden met 278 (meer dan de helft) het overgrote deel vormden. De sociale verzorger vermeldt er nog wel bij dat van deze 278 de helft wel kerkelijk meelevend was en de andere helft niet (meer). Met 115 gedetineerden kwamen de katholieken op de tweede plaats en van hen gaf 60% aan nog bij een kerk te behoren. Er zaten 30 gereformeerden in het kamp (waarvan 77% nog kerkelijk was). De rest, ongeveer 30 personen, viel onder de categorie 'diversen' of 'geen godsdienst'.

143 personen waren op dat moment ouder dan 47 jaar; 123 waren tussen de 37 en 47; 125 tussen de 27 en 37; 101 was jonger dan 27; 37 waren gehuwd, 119 ongehuwd. Een overzicht uit 1947 meldt dat er (nog) 472 gedetineerden zijn van wie er 19 ziek zijn en 13 invalide. Daarvan werkten er 112 in buitenobjecten, 178 binnen, 8 nog aan de opbouw aan het kamp, 39 aan het onderhoud, 52 in de huishoudelijke dienst, 5 in de medische dienst.

Natuurlijk zijn de statistische gegevens nuttig, maar veel interessanter zijn de stukken die een inkijkje kunnen geven in het dagelijks leven. De kerstviering van 1946 werd geleid door de reformatorische predikant W.J.H. Hubeek en begon met een toespraak van de commandant Van Lent gevolgd een toespraak van een kampgenoot. Er waren wat 'schetsen' die gingen over 'kampgeruchten' en 'moeilijke woorden' en daarna zong het kampkoor. Er werden grammofoonplaten gedraaid en de remonstrantse jongerengroep voerde een kerstspel op. In schril contrast met deze gewetensvolle viering is een waarschuwing elders in het archief dat er "met kerst geen extra voedsel mag worden verstrekt".

Ook de correspondentie met diensten buiten het kamp is bij-

zonder interessant. Zo informeert de Politieke Recherche, afdeling Rotterdam, bij de commandant naar de stemming onder de gedetineerden. Er was in Nederland ophef ontstaan over de oprichting van de Bond van het Nederlands Legaal Verzet door L. A. Rodrigues (die samen met een aantal foute Nederlanders een campagne was begonnen tegen de regering en de kampen) en de Politieke Recherche wilde graag weten hoe er in het kamp op werd gereageerd. Daarnaast was men benieuwd naar de mening van de gedetineerden over het politionele optreden van de Nederlandse regering op Java en Sumatra.

Gelukkig kon de kampcommandant melden dat er weinig onrust te bespeuren viel. Sterker nog: een aantal gedetineerden had aan de kampleiding gevraagd om te worden uitgezonden naar Indië (nu Indonesië) om de Nederlandse staat en de bevolking te kunnen tonen dat zij goed wilden maken wat zij in de oorlogstijd hadden misdaan. Tevens meldde de kampcommandant dat er veel gedetineerden waren die vonden dat er te zacht werd opgetreden tegen Soekarno en de zijnen. In hun ogen was hij immers een verrader. De sociale verzorger verbaasde zich erover dat de gedetineerden zo dachten. Immers in de ogen van veel Nederlanders werden de gedetineerden ook als verraders beschouwd. Vervolgens stelde Van Lent de Politieke Recherche gerust. Er was geen agitatie te bespeuren in het kamp. Wel maakte hij van de gelegenheid gebruik om een aantal andere reacties te noemen. De 'eenvoudigen van geest' hadden zich politiek afgewend. Anderen richtten zich uiterst links volgens de commandant. Daarnaast maakte hij zich zorgen over het volgende: "Bij de meer ontwikkelden is bij velen het streven naar humanisme merkbaar, hetgeen ook uit gesprekken met velen van hen blijkt, hetwelk door mij vooral voor de buitenkerkelijken wordt bevorderd. Anderen weer, en vooral de jongeren zijn totaal uit het lood. Verruwing en misdadige aanleg wordt vastgesteld; deze groep heeft de verruwing van de oorlog geestelijk geheel ondergaan. Deze groep zal zich, indien geen instantie zich over hen ontfermt, in handen van uiterste groepen vallen; onbeheerst en ongeorganiseerd zijn zij thans nog. Hier ligt een 'groote' taak."

Deze 'groote' taak werd aangepakt met het onderdeel 'heroriëntering' waarin men door gesprekken, individueel of in groepsverband, aandacht probeerde te vestigen op "de diepgaande verschillen tusschen de Nationaal-Socialistische Ideologie en de democratie".
Men was dankbaar dat men ter ondersteuning van dit proces gebruik kon maken van films. Vooral de door de geallieerden beschikbaar gestelde korte film *Reunion* (1946), over de bevrijding door de Amerikanen van de Duitse concentratiekampen, had volgens de sociale verzorger "haar goede uitwerking niet gemist".

De sociale verzorger signaleerde problemen met gevangenen die van andere kampen kwamen. Het ontbrak hen vaak aan 'zelftucht' waar men in De Vergulde Hand zo op inzette en tevens waren de nieuwkomers niet altijd gewend om te werken. Natuurlijk hield men zich ook bezig met de gezinsmoeilijkheden zoals ontrouw e.d. Ter illustratie vermeldt het maandrapport van juli 1947 de volgende briefwisseling:

> "(naam weggelaten) zoo even je brief ontvangen en gelezen dat je bevrijding nabij is. Nu gefeliciteerd alvast en wij hoopen voor jou dat het waar is. Nu.....(naam weggelaten) mijn inkomsten was zoo slecht dat ik moest uitkomst zoeken. Uit werken dat ging bij de steun en nu ben ik in kennis gekomen met een man waar ik wel eens mee naar de bioscoop ging en die kennismaking is meenes geworden en dat moest wel zo blijve want ik had hem 8 dagen en ik was al verraden aan de steun nu werk hij voor mij en de kinderen zooals je kunt begrijpen .... Ik weet nu wat ik heb en hoe het met ons zou gaan daar had ik een zwaar hoofd in er moet een wonder gebeuren anders geloof ik dat ik het nu maar zoo laten zal ik zoek hard naar een andere woning en dan kan je altijd nog bij .....(naam weggelaten), nu .... Het gaat je goed. (naam weggelaten)'."

Het Kamp in de beleving van een gedetineerde
Het Vlaardingse Stadsarchief bezit enkele documenten van een van de gedetineerden (geschonken door zijn zoon).[12] Er zijn transcripties van zijn verhoor door de Politieke Opsporingsdienst (POD) die gebruik maakte van een standaard vragenlijst met o.a. de volgende vragen:
- Heeft u een functie bekleed bij de NSB?
- Heeft u gecollecteerd of gecolporteerd voor de NSB?
- Zijt gij u bewust u te hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandse volk?.

Tijdens dit verhoor, gehouden kort na de internering, verklaarde de gedaagde:

> "In 1939 ben ik sympathyserend lid geworden (van de NSB, B.K) wat ik gebleven ben tot aan einde 1944. Functies heb ik nooit bekleed, ook niet het uniform gedragen of gecolporteerd. Wel las ik Volk en Vaderland. Nimmer ben ik naar vergaderingen geweest of bijeenkomsten. Eenmaal heb ik f 5,-- gestort voor de beweging voor een reis waar ik zelf niet eens ben mee geweest. In juni 1945 ben ik geïnterneerd en naar Rotterdam in een school gebracht. November 1945 werd ik naar een kamp in Vlaardingen gebracht van waaruit ik op 2 maart 1946 ben ontslagen.
> Hij voegt er nog aan toe: Nooit heb ik iemand aangebracht of verraden. Van de W.A. of landwacht ben ik nooit lid geweest. Meer kan ik niet verklaren."

In hetzelfde dossier bevindt zich ook een verslag van een later verhoor, maar dit keer door iemand van het directoraat Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging, afdeling Politieke Recherche. Dit verhoor vond plaats om te kijken of de gedetineerde zijn vrijheid terug kon krijgen en is zeer goed gedocu-

menteerd. Het betalingsbewijs voor het reisje is zelfs aanwezig en de verbalisant meldt: "Het is een afgescheurd strookje met ingevulde naam en handtekening en een betalingsbewijs over de reis waarbij een bedrag van ƒ 5,- reiskosten op 14 september is voldaan: het strookje is wit en slordig afgescheurd." Opzienbarend is overigens dat tijdens dit tweede verhoor de verdachte een grote som geld (ƒ 3.000) bij zich had. Van deze gedetineerde zijn twee brieven bewaard gebleven die uit het kamp De Vergulde Hand zijn gesmokkeld. De eerste luidt:

"Beste allemaal,
Eindelijk heb ik weer een gelegenheid iets van mij te laten hooren. Ik had gedacht Julie voor kerstmis en Nieuwjaar iets te kunnen laten weten, maar ik kon met geen mogelijkheid een weg vinden om de brief mee te geven. Intusschen zijn de feestdagen weer voorbij en wensch ik jullie allen nog een zalig en gelukkig Nieuwjaar en hoop dat jullie wenschen in vervulling mogen gaan Jullie maken het zeker allen nog goed? Met mij gaat het tamelijk goed in al deze ellende en koude. Het leven is hier verschrikkelijk. Jullie kunnen je dat niet indenken In die barak waar wij in huizen zit op het ogenblik de ijzel ½ cm tegen het plafond. Een kachel hebben we niet, dus je kunt begrijpen wat hier een armoede en koude geleden wordt. Overdag worden we dan nog naar buiten gejaagd in die koude. Het is een onmenschelijk gedoe wat nooit te vergeten is. Bovendien den geheelen dag honger. Jullie zult zeggen het is een klaaglied wat ik aanhef maar heusch het is niet anders. Alle berichten die eventueel in de courant staan dat de N.S.B-ers het zo goed hebben in de kampen is voor dit kamp een groote leugen. Enfin, we moeten er door en met jullie hulp zal dat wel gaan. Voor alles wat jullie tot nu toe gedaan hebt, mijn hartelijken dank. Piet moet geen sigaretten meer sturen naar het adres wat ik opgegeven had. Die man die ze mee bracht is ontslagen en bovendien heeft hij minstens 2/3 gedeelte wat er gestuurd is gestolen. Dus van nu af geen sigaretten meer sturen. Ik weet jammerlijk ook geen andere weg. Het eenige waar ik me iets mee uitrichten is geld, dan kan ik hier tabak koopen en dit ruilen voor brood en boter. Tabak koop ik dan hier van andere gevangenen. De mogelijkheid om mij geld te sturen heb ik als volgt gedacht. Ik heb noodig schoensmeer. Indien jullie nu 2 doosjes schoensmeer sturen met bijv. ƒ 10.-- erin, eerst het geld op de bodem, dan een cartonnetje of iets er in en dan de schoensmeer erin.

Gevangenen met nummers op de borst. Er wordt gezegd dat deze nummers op de plek van het hart bevestigd werden. De bewakers waren niet zo schietvaardig en, in geval van nood, zou dit kunnen helpen bij het richten. De term 'schietschijf' is wel heel letterlijk van toepassing. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Het moet er natuurlijk goed stevig in zitten dat ze bij het openmaken niet zien want ze maken natuurlijk de doosjes open. Zouden jullie me bijv. *f* 40,-- kunnen sturen dan kan ik zeker een maand vooruit. Een deken zou ik ook nog graag hebben want ik kan dikwijls niet slapen van koude. Een paar lederen veters en een paar andere veters had ik ook graag. Als het kan ook een schoenborstel. Mijn zolen van mijn schoenen worden ook weer erg dun. Wij moeten hier dikwijls uren marcheren. Ik kan mijn schoenen dan hier laten repareeren. Doe er ook wat ijzer beslag bij. Ik vraag misschien wel veel, maar heusch ik heb het noodig. Als ik vrij ben zal ik het allemaal wel terug betalen. Kun je dit spoedig allemaal sturen? Je kunt het per postpakket sturen aan mijn adres: Bewarings- en Verblijfskamp Vlaardingen (naam) No. 94, Barak 6. Hoe eerder ik dit ontvang hoe beter. De schoenen heb ik in dank ontvangen. Ik krijg hierdoor waarschijnlijk een baantje binnen bij een kachel. Bij mijn bezoek op 6 februari kan ik mischien wel eenige pakjes sigaretten binnen smokkelen als je deze dan te voren misschien naar xxx[13] kunt sturen. Als ik het niet dringend noodig had zou ik er niet om vragen. Ik hoop dat ik het spoedig van jullie mag ontvangen. Vorige week is v.d Brink van de P.O.D uit Hillegersberg hier geweest om met te verhoren over xxx[14].Hij zou probeeren mijn zaak te bespoedigen. Blijf er achterheen zitten opdat er toch spoedig een oplossing komt. Ik kan hier niets doen. Als je het pakje stuurt, doe er dan een lijstje bij van hetgeen erin zit verder niets want een brief mag ik toch niet ontvangen, anders krijg er misschien last mee. Nu beste allemaal ik hoop spoedig een en ander te mogen ontvangen. Hartelijk dank voor de moeite en zorgen naar ik hoop een spoedig tot weerziens. Jullie broer....

Je kunt bijv. ook een spel speelkaarten er bij doen verpakt in een cartonnen hulsje. Als je de kaart er uit neemt kun je op de bodem het opgevouwen geld leggen, daarna weer een cartonnetje erover plakken of leggen en dan de kaarten in de huls doen. Dat vinden ze nooit en kaarten mogen we hier hebben. Daaaaaaaaaaaag."

De tweede brief is een stuk positiever: de gedetineerde had niet alleen inmiddels een baantje in een garage gekregen (waarschijnlijk buiten het kamp, hoewel er ook een garage in het kamp was) maar hij was er ook in geslaagd om een levendige handel in schoenen op te zetten en omdat hij in de garage werkte, konden deze bij hem bezorgd worden. Wellicht verklaart dit het feit dat de betrokkene, zoals we hierboven zagen, bij een later verhoor zo'n groot bedrag bij zich had.

"Lieve allemaal.....

Op het ogenblik zit ik in de garage te schrijven. (...) Met mij gaat het naar omstandigheden goed. Wanneer zal het eind zijn ook voor mij. De schoenen welke jullie naar xxx[15] hebben gestuurd heb ik ontvangen waarvoor dank. Het geld zal ik een dezer dagen laten overmaken. Piet schreef mij dat ik nog schoenen kon bestellen maar dan duurder. Verschillende willen er nog hebben. Ik zou graag zoo spoedig mogelijk weten of die schoenen welke nu nog in bestelling zijn ook al duurder zijn. (...) Kun je me ook opgeven welke (schoenen) er nog in bestelling zijn?"

Overigens werd deze gevangene in 1946 in voorwaardelijke buitenvervolging gesteld, op een aantal voorwaarden:
- hij moet zich als een goed Nederlander gedragen
- hij zal moeten arbeiden
- hij doet afstand van het recht van terugvordering van zijn eigendommen die ten tijde van de bevrijding van overheidswege zijn verwijderd.

De zorgen van deze gevangene omtrent de mogelijke ontdekking van de briefwisseling waren niet geheel onterecht. In een rapportage van de bewakingstroepen op 19 mei 1945 wordt gesproken van een clandestiene briefwisseling vanuit de school aan de Groen van Prinstererstraat. Men ontdekte dat de bij de gearresteerden van kamer 5 een aantal personen een clandestiene briefwisseling zou onderhouden. Natuurlijk werd iedereen gefouilleerd en werden hun koffers en kleding nauwkeurig onderzocht. Men vond in hun kleding enige losse lucifers, propjes tabak, de zijkant van een luciferdoosje en een potloodje. En bij het onderzoek van de kamer vond men in het afvoerputje de briefjes en direct werden negen personen grondig verhoord. Hierbij bleek dat een gemeenteambtenaar, tegen betaling in natura (groente en melk van de familieleden), de briefjes, etenswaren en versnaperingen naar binnen had gesmokkeld.

Onderzoek naar wantoestanden

Direct na het inrichten van de kampen werd een zogenaamde 'Vliegende Colonne' geformeerd die moest toezien op een menswaardige behandeling. Men had richtlijnen over onder andere de hygiëne (één toilet op dertig gevangenen) en over de voedseltoestand. Voor zover bekend was de minister-president W. Schermerhorn een van de weinige bewindslieden die daadwerkelijk een bezoek heeft gebracht aan een aantal kampen. In de jaren vijftig doken er steeds meer verhalen op over mishandeling van politieke delinquenten in gevangenkampen. Een van de eerste publicaties is afkomstig van de gereformeerde predikant Hendrik Willem van der Vaart Smit (1888-1986). Van Buuren citeert uit diens bundel *Kamptoestanden 1944/45-48*, waarin hij alle misstanden in de kampen opsomt. Het is raadzaam om even stil te staan bij deze illustere man, die onder andere predikant was geweest in het Duitse leger. Na een teleurstelling over een benoeming startte hij een hetze tegen de Joodse hoogleraar Leo Polak, wat uiteindelijk leidde tot zijn schorsing als predikant.

"Ds. Van der Vaart Smit werd in 1945 gevangengenomen, omdat hij met de Duitsers collaboreerde. Hij was een begaafde man die veel in zijn mars had. Van der Vaart Smit

Een groep bewakers.
(Collectie Streekmuseum Jan Anderson)

hoopte op een hoogleraarschap, maar toen hij dat niet kreeg, sloot hij zich uit een soort rancune aan bij de NSB. Hij dacht op die manier bij de Duitsers in het gevlei te komen en hoogleraar te worden in Duitsland. De man zat tot en met 1952 gevangen, daarna werd hij vrijgelaten. Hij zette een uitgeverijtje op en leefde tot aan zijn dood van een uitkering.
Voor mijn dissertatie heb ik hem een paar keer bezocht. Hij was een geslepen vos, die probeerde mij te gebruiken om zichzelf te rechtvaardigen. Tegelijk was hij een begaafde man, wiens leven door eigen toedoen tragisch is verlopen."[16]

Van der Vaart Smit beschreef het Vlaardingse kamp in zijn bundel:

"In Vlaardingen werden in het kamp 'De Vergulde Hand' van het begin af aan twintig mannen aan de ketting geklonken. Van hen zaten er vier met drie kettingen aan elkaar, dag en nacht. Zulk een ketting bestond uit negen schalmen halfduims ijzer, samen negen pond wegende, die alleen soms voor een bad en verschoning werden losgeslagen, maar direct er na door de smid weer vastgeklonken. Zich ontkleden kon men natuurlijk niet. Men moest samen naar de wc, lag gezamenlijk in het stro en moest precies tegelijk gaan liggen en opstaan. De enkels gingen door het wrijven der ijzers spoedig stuk, maar dit werd medisch niet verzorgd. Het mocht niet. En in 1947 heb ik wonden gezien, door deze ijzers gemaakt, die na twee jaar nog niet genezen waren, onder andere van de heer Valstar uit Naaldwijk, die vier en een halve maand in deze ijzers gelopen heeft. Eens, toen drie man wegliepen, werden voor straf ruim honderd man tegelijk voor geruime tijd in de kettingen gelegd. Uitvinder van deze marteling was de kampcommandant A[17]."

Uiteraard werd deze beschrijving ook met graagte overgenomen door de weduwe van Rost van Tonningen (de Zwarte Weduwe) in haar hardnekkige *Ode aan alle gevallenen van de Lage Landen*. Ook Rodriques Lopes citeert in zijn *Witboek betreffende het gebeurde in de Nederlandse internerings- en bewakingskampen in de jaren na de bevrijding* uit 1948 Van de Vaart Smit letterlijk.

Van Buuren beschrijft in de tweede druk van zijn boek de volgende misstanden:

"Op 30 mei 1950 legde Mevrouw Van der Toolen, die samen met haar man gevangen was gezet in kamp 'De Vergulde Hand' in opdracht van de Procureur Fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie te 's Gravenhage een verklaring af ten overstaan van een voormalig hoofdinspectrice van de Gemeentepolitie. Ze verklaart daarin dat ze als kampoudste meemaakte dat er vrouwen met kinderen werden binnengebracht:
'Ik heb er meegemaakt, dat vrouwen werden binnengebracht, die 6 à 7 kinderen bij zich hadden; dit was o.a. het geval met mevrouw Francke uit Maassluis. Op last van de vrouw van de commandant Wijmar moesten de kinderen van mevrouw Francke door een kapper (ik meen van buiten het kamp) worden kaalgeknipt. Zij zeide daarbij: 'Ze moeten toch kunnen zien dat het NSB kinderen zijn'. Ook was er een mevrouw Poortman uit Naaldwijk die met een baby kwam, die zij aan de borst had; het kindje werd haar afgenomen om in een kindertehuis te worden geplaatst en haar borsten moesten worden opgebonden. Ook de kinderen van mevrouw Francke werden afgenomen, behalve een 17-jarige dochter, die geïnterneerd werd.' De jongere kinderen Francke werden in het kindertehuis geplaatst dat door mevrouw Van der Toolen in het voorbijgaan wordt genoemd. Nico Francke kwam, nadat Wyk auf Föhr door de Russen was veroverd, via allerlei Duitse interneringskampen terug naar Nederland. Hij werd gevangengezet in kamp 'De Vergulde Hand' en veroordeeld. Na zijn vrijlating keerde hij niet naar Maassluis terug. Hij nam dienst op de grote vaart en verhuisde naar een stad elders in Nederland.
Na afloop van hun gevangenschap, c.q verblijf in het kindertehuis, konden mevrouw Francke en haar kinderen niet terecht in hun voormalige huis in de Kerkstraat, want dat was op verzoek van de Binnenlandse Strijdkrachten ontruimd, zoals te lezen is in een brief die Jan van Luipen, commandant van het Niet Strijdend Gedeelte der Binnenlandse Strijdkrachten te Maassluis, op 26 juni 1945 richtte aan het Bureau Rechtsherstel van het Militair Commissariaat te Rotterdam. Van Luipen vraagt daarin toestemming om het huis, vroeger bewoond door L.A. Francke, te mogen ontruimen en de inboedel op te slaan. 'L.A. Francke was lid der NSB en Landwacht', zo motiveert Van Luipen het verzoek."[18]

De Vlaardingse boeien zijn bijna iconisch zijn geworden voor de misstanden in alle Nederlandse kampen. Van der Vaart Smit wordt in bijna alle bronnen genoemd. Maar het blijft de vraag of het feit van de Vlaardingse ketens representatief is voor de situatie in het kamp. De feiten uit de diverse onderzoeken in de kampen liegen er niet om en in Nederland zijn in totaal enkele tientallen mensen onder de mishandelingen bezweken.[19]

Men gaat er vanuit dat in het Vlaardingse kamp negen personen zijn overleden. Opzienbarend is het bericht in *De Maasbode* van 5 december 1945, die een journalist had meegestuurd op een persbezoek aan de kampen. Hierin wordt vermeld dat in het Vlaardingse kamp 35 mannen en een vrouw zouden zijn overleden. Maar voegt de krant er geruststellend aan toe: "Deze sterfgevallen kunnen echter niet beschouwd worden als gevolg van de behandeling in het kamp, ook in de burgermaatschappij zouden deze personen zijn overleden." Er zijn geen aanwijzingen dat dit getal voor het Vlaardingse Kamp geldt.

Terug naar de toestand in de meeste kampen. Niet alleen eisten ziektes als dysenterie in alle kampen hun tol, maar ook sneuvelden gevangenen door schietgrage bewakers en bewakers die zich met knuppels uitleefden op de gedetineerden. Ook was het onthouden van voedsel een strafmaatregel. In de vrouwenkampen gingen bewakers zich te buiten aan seksuele vergrijpen. Een aantal gruwelijke vernederingen wordt beschreven. Gedeeltelijk wordt dit verklaard door drie factoren:
- Er was na de oorlog behoefte aan gevoel van 'genoegdoening' ten aanzien van foute Nederlanders.
- Het feit dat veel van de bewakers zelf geïnterneerd waren geweest of anderszins geleden hadden onder de oorlogsomstandigheden.
- Het ontbreken van een professionele afstand tussen bewakers en gevangenen.
Bij normale gevangenissen is er een professionele afstandelijke relatie tussen de bewakers en de gevangenen. In de kampen was deze niet aanwezig. Integendeel, de verhouding was emotioneel en vervuld van rancune.

Beetje bij beetje drongen de misstanden in de kampen door tot de Nederlandse regering. In oktober 1949 kreeg A.M. van Tuyll van Serooskerken van de Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 de opdracht om een onderzoek in te stellen naar de misstanden direct na de bevrijding, met name in de kampen van de foute Nederlanders. Onder andere onderzocht Van Tuyll van Serooskerken de omstandigheden in het kamp De Vergulde Hand te Vlaardingen. Het archief hierover bevat literatuur en krantenknipsels, ingekomen brieven, (inspectie)rapporten van de kampen en processen-verbaal van gedetineerde Nederlandse en Duitse mannen en vrouwen. Ook de metalen hand- en voetboeien zijn onderdeel van de inventaris, evenals een getuigenverslag van de persoon die met deze ketting was vastgelegd. Van Tuyll van Serooskerken nam de ketting mee als bewijsstuk.

Het onderzoek van Van Tuyll van Serooskerken maakt deel uit van een groter onderzoek naar het regeringsbeleid in de periode 1940-1945. In juni 1947 stelt M. van der Goes van Naters voor om de Tweede Kamer een enquête te laten houden naar dit regeringsbeleid. Aanleiding was het feit dat er in deze jaren geen Nederlandse volksvertegenwoordiging was

geweest die controle had uitgeoefend op de regering. De enquête zou in die lacune kunnen voorzien. Het voorstel werd in november 1947 aangenomen en nog in datzelfde jaar werd de hierboven genoemde commissie samengesteld, die direct aan de slag ging. De commissie onderzocht een breed scala van onderwerpen: het militaire beleid, de neutraliteitspolitiek, het vertrek van de regering en de eerste maanden in Londen, het financieel-economisch beleid, de geheime diensten, de contacten met bezet Nederland (waaronder de leiding en voorlichting van ambtenaren in bezette gebieden en de contacten met het verzet), de kabinetscrises, de voorbereiding van de terugkeer van bestuur en regering, en het beleid ten aanzien van Nederlanders in het buitenland en Nederlands-Indië die hulp nodig hadden. De commissie heeft bewust de relatie tussen koningin Wilhelmina en de regering buiten haar onderzoek gelaten, met als motief dat de koning(in) volgens de grondwet onschendbaar is en de ministers verantwoordelijk zijn.

De situatie in De Vergulde Hand

Uit de stukken in het Nationaal Archief, het Verslag van de sociale verzorger, het persoonlijke verslag en de dagrapporten van Van Lent, en de getuigenverklaringen is een redelijk beeld samen te stellen van de situatie in het Vlaardingse kamp. Overigens is het interessant dat bovenaan alle dagrapporten de naam wordt gebruikt van "Kamp de IJzeren Vuist". Er hebben zich inderdaad situaties voorgedaan die grensoverschrijdend waren: zo is er een enkel verhaal over 'robben' waarmee bedoeld wordt dat gedetineerden zich, liggend op hun ellebogen, moesten verplaatsen en wordt er gesproken van een schijnexecutie:

> "Omstreeks half augustus 1945- ik bevond mij toen reeds in het kamp 'De Vergulde Hand'- werd ik des nachts te omstreeks half één gewekt door een aantal bewakers. Mij werd gesommeerd om op te staan, want ik moest gefusilleerd worden. Er waren een achttal bewakers bij mij, onder andere de bewakers Doelman en Van der Ham, de overige namen zijn mij niet bekend. Nadat ik opgestaan was, moest ik onder een schijnwerper in het kamp gaan staan. Vervolgens werd er door die bewakers in het wilde weg geschoten en vervolgens deelde één van hen mij mede , dat er bericht was gekomen, dat het fusilleren die nacht niet door mocht gaan. Hij voegde er echter aan toe, dat ik niet moest denken er nu vanaf, te zijn, want over enige tijd zou het toch wel gebeuren."[20]

Daarnaast werden gevangenen soms gedwongen om langdurig op de binnenplaats (soms in de regen) te gaan staan. Dit was de zogenaamde 'strafhouding'. Van structurele misstanden, zoals zware mishandelingen, vernederingen en verkrachtingen zoals in andere kampen, zijn geen bewijzen te vinden. Ook Belinfante deelde het Vlaardingse kamp niet in bij de kampen 'met slechte regimes'.[21] Sterker nog: in de dagrapporten van de commandant staat slechts een paar keer dat een gedetineerde 'aan de ketting' werd gelegd; een keer nadat een gedetineerde de werklieden van het kamp bij herhaling had lastig gevallen en om brood en tabak vroeg en een andere keer omdat een gevangene bij herhaling had geprobeerd etenswaren te stelen.

De dagrapporten zijn nauwgezet en ook de kleinste voorvallen worden genoemd. Zo krijgt een werknemer van aannemer Maat een uitbrander omdat hij een briefje had aangepakt. Daarnaast bestaan de straffen uit het opleggen van één uur 'strafhouding' (soms een aantal dagen achter elkaar gedurende één uur) en worden gedetineerden gestraft met deze positie voor bijvoorbeeld de volgende vergrijpen: het eten van paardesla, het niet goed opmaken van het bed, om brood vragen aan buitenstaanders, zitten tijdens staand werk, plassen in de wasbak, ophouden van hoofddeksel, roepen naar buiten etc. Secuur schrijft de commandant welke straf bij welk vergrijp wordt toegekend.

Toch is in bijna alle literatuur over de naoorlogse periode het verhaal van de geboeide gevangenen in De Vergulde Hand te vinden. Dit komt enerzijds uit het hierboven genoemde boekje van Van der Vaart Smit maar ook doordat juist het Vlaardingse kamp met name wordt genoemd in het tussenverslag van de procureur-fiscaal aan de voorzitter van de Enquêtecommissie. Hierin wordt klip en klaar gesteld dat er mishandelingen (in de kampen) hebben plaatsgevonden maar dat "zijn rapportage niet de plaats is om bijzonderheden te vermelden. Voor twee bijzonderheden wil hij echter een uitzondering maken nl. het kamp De Vergulde Hand waar gedetineerden met ijzeren scheepskettingen aan elkaar vastzaten en de Harskamp. (.....) In het kamp De Vergulde Hand zijn gedetineerden met ijzeren scheepskettingen afkomstig van de scheepswerf Figee, waaraan twee ijzeren beugels waren bevestigd (gewicht 2,3 kg) aan de enkels aan elkaar geklonken. Bedoelde gevangen zijn weken lang, dag en nacht aan elkander geklonken geweest. Verwondingen zijn niet uitgebleven. Op 27 november 1945 is op last van hoger hand hieraan een einde gemaakt."

Met hogerhand wordt bedoeld minister-president Schermerhorn, die persoonlijk heeft ingegrepen. Hierbij speelden de Vliegende Colonne en de in Vlaardingen geboren Koos Vorrink een rol. Vorrink (die in Vlaardingen ook nog gewerkt heeft als onderwijzer) was vanwege zijn verzetsdaden opgepakt door de bezetter. Zo verbleef hij o.a. in het beruchte kamp Sachsenhausen. Na de oorlog werd hij voorzitter van de SDAP, maar werd hij uit de regering gehouden. In plaats daarvan werd hij Regeringsgemachtigde in Algemene Dienst en belast met zaken die uit de bezetting voortvloeiden. Hieronder viel ook het toezicht op de kampen. Zijn inspecteur Meuleman, die het Vlaardingse kamp bezocht, rapporteerde aan hem over de kettingen. Het ligt voor de hand dat Koos Vorrink de minister president inlichtte die persoonlijk ingreep. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn dat Schermerhorn, van wie we weten

dat hij in ieder geval het kamp in (zijn woonplaats) Delft bezocht heeft, dit gehoord heeft van gedetineerden aldaar. Er was een voortdurende uitwisseling van gevangenen tussen de kampen.

De kettinggangers

In het Nationaal Archief in Den Haag bevindt zich, zoals gezegd, een groot aantal stukken naar aanleiding van de verhoren door de Commisie Tuyll van Serooskerken onder de titel *Verzameling Misstanden Bewaringskampen.* Een map draagt de de naam *Onderzoek naar de kettinggangers in Vlaardingen.*[22] Inspecteur-rijksrechercheur P.A. van Noothoorn heeft een aantal ex-gevangenen gesproken en deelde de procureur fiscaal bij de Bijzondere Raad van Cassatie mede dat hij niet alleen een aantal processen verbaal overdroeg maar ook een tweetal "door mij in beslaggenomen kettingen, zoals gebruikt in bedoelde kampen". De meervoudsvorm wordt hier gebruikt omdat men spreekt over de Groen van Prinstererschool en De Vergulde Hand. Een voormalig lid van de NSB verklaart in deze stukken dat hij na gearresteerd te zijn in Grijpskerk op 15 juli aankwam in De Vergulde Hand en hij noemt de namen van een viertal medegedetineerden dat aan elkaar vastgebonden zat. De ketens werden met klinknagels vastgemaakt door een smid uit Honselersdijk die ook als gedetineerde in het kamp zat. Dit betekende de facto dat men ook voor toiletbezoek tot elkaar veroordeeld was en deze situatie werd behoorlijk lastig toen men alle vier ging lijden aan dysenterie.

Naast dit viertal waren er ook gevangen die in tweetallen aan elkander geketend waren. Soms leidde dit tot bizarre situaties. Een gedetineerde vertelde dat hij werd vastgeketend aan een medegevangene die wel heel nerveus deed en toen deze aan de kamparts meedeelde dat hij in Loosduinen, in een inrichting in een dwangbuis had gezeten, werd hij verlost van zijn 'collega' en kreeg hij de ketting aan zijn beide benen. Later werd hij bevrijd van de kettingen omdat hij werd aangesteld als 'kamphoofd'. Ook Piet Borsboom herinnerde zich de ketens, maar niet dat de gedetineerden aan elkaar vastgeklonken zaten. Hij heeft het over "gevangenen die aan hun benen geketend waren met een ketting en alleen maar konden lopen als zij deze ketting met de hand vasthielden".

Eind juli wist een drietal gedetineerden te ontsnappen en dit was de reden dat men ongeveer honderd gedetineerden een ketting aan een van de benen gaf. Het andere eind sleepte over de grond en de gevangenen bonden dit vaak vast om hun middel. Ook de hierboven genoemde NSB-er trof dit lot. De gevangene wist dat deze ketting negen pond moest wegen omdat dit getal werd afgetrokken van het lichaamsgewicht als de gedetineerden door de Geneeskundige Dienst werden gewogen. Ook in de Groen van Prinstererschool werden de kettingen al gebruikt voor bepaalde gevangenen. Een tuinder uit Naaldwijk die daar werd ondergebracht meldde dit en zag ook dat sommige gevangenen gedrieën aan elkaar vastgeklonken waren en anderen slechts een ketting aan één been hadden. Tevens noemt hij de naam van een Vlaardingse gedetineerde die met een ketting aan beide benen was vastgeklonken. Als detail noemt hij nog dat de eerste kettingen vastgezet werden met bouten en moeren, maar omdat de gedetineerden deze schroeven los probeerden te maken nam men de toevlucht tot het vastklinken door een smid.

Ook de vrouw van de gedetineerde werd door de inspecteur verhoord. Zij bleek daadwerkelijk in het bezit van de kettingen. Volgens haar verklaring heeft ze deze ketting gekregen van een gedetineerde die buiten het kamp aan het werk was en die deze ketens wilde bewaren als souvenir. Zij wilde de naam van de gever natuurlijk niet prijsgeven. Zij was trouwens ook zelf gedetineerd geweest in het kamp en dit doet het verhaal van de 'gedetineerde buiten het kamp' enigszins aan geloofwaardigheid inboeten. De verbalisant aarzelde niet en nam de kettingen direct in beslag "om te dienen als stuk van overtuiging". Daarna toog hij ermee naar een weegschaal om te constateren dat de ketting "met inbegrip van beide beugels een gewicht had van twee kilo en drie ons".

Er liggen echter twee van deze kettingen in het Nationaal Archief. Het tweede exemplaar werd door de zoon van een gedetineerde tijdens zijn getuigenis bij de rijksrechercheur overhandigd. Volgens zijn verklaring had zijn zuster deze uit het kamp gesmokkeld. Een andere gevangene voegde eraan toe dat in de school aan de Groen van Prinstererstraat ook 's nachts werd gecontroleerd of de kettingen nog wel vastzaten. Uit de verhoren blijkt dat niet alle gevangenen aan elkaar vastgeklonken zaten of een ketting kregen. Een paar gedetineerden meenden dat de kettingen vooral bestemd waren voor de zogenaamde 'wapendragers', zoals: Oud Landwachters, SS-ers, NSKK-lieden[23] en dergelijke. Overigens verklaarde een andere gevangene dat het aan de ketting leggen geheel willekeurig werd toegepast. Aanvankelijk zat men gedurende een lange tijd vast; later zouden de kettingen één keer per week voor de wekelijkse 'baddag' even worden verwijderd. Ook de gevangenen die aan de afbouw van het kamp werkten en zij die werkzaamheden als kruien en graven moesten verrichten, bleven geketend. De gedetineerde Vlaardingse huisarts Stoop verzorgde de verwondingen die door het schuren van de ketens werden veroorzaakt en vaak werd, op zijn aanwijzing, de ketting overgebracht naar het andere been.

Verscheidene gevangenen verklaarden dat zij, vergezeld door bewakers, met een ketting aan hun been lopend de afstand moesten overbruggen van de Groen van Prinstererstraat naar het kamp De Vergulde Hand. Eén gevangene meldt dat hij zelfs bij het bezoek aan zijn stervende broer in een Delfts ziekenhuis de ketting moest omhouden, maar bij wijze van uitzondering de ketting mocht verbergen onder zijn broek. Ook is er een verklaring van een echtpaar dat samen in het kamp had gezeten. Zij werden afzonderlijk verhoord. De man ver-

klaarde dat hij aan een ketting heeft vastgezeten, zijn vrouw verklaarde dat ze dat niet had gezien.

Niet alleen gevangenen werden gehoord door de inspecteur-rijksrechercheur, maar ook sprak de verbalisant met de bewakers, met uitzondering van de commandant Van Lent, die in Nederlands-Indië belast was met een nieuwe opdracht.

Het staat vast dat de kettingen werden gebruikt in de school aan de Groen van Prinstererstraat en in het kamp. Er zaten veertig SS-ers in de Groen van Prinstererschool en de bewaking was moeilijk te regelen. Na de tweede ontsnapping deed bewaker Hoorweg het voorstel van de ketenen. Hoorweg was metaalbewerker bij de scheepswerf van Figee en wist daar de kettingen te regelen. Een andere bewaker vertelde dat bovengenoemde scheepswerf alleen maar 'van die zware kettingen' in voorraad had.

Cornelis Wijman, de eerste commandant van het kamp, kon zich geen verwondingen herinneren en had speciale schriftelijke orders uitgevaardigd die zijn opgehangen in de wachtlokalen van het kamp. Er mocht geen verhoor plaatsvinden zonder toezicht van een bewaker. Bewaker De P. dacht dat de gevangenen alleen tijdens het luchten geboeid werden. Hij vertelde ook dat op last van het Kabinet van de minister-president de boeien omstreeks oktober 1945 werden afgeschaft. De commandant Van Lent had een rapport moeten uitbrengen aan de minister-president, betreffende de kettingen. En deze had direct ingegrepen. De gedetineerden werden direct ontketend en bij Van Lent geroepen. "Het is afgelopen met de kettingen en ik wil dat er met geen woord meer over wordt gesproken", sprak hij. En zelfs in zijn eigen, gedetailleerde verslag dat bewaard wordt in het Stadsarchief, besteedt hij geen letter aan de ketenen. Een andere gevangene vertelt dat de commandant van het kamp hen had meegedeeld dat ze de kettingen niet als een straf moesten beschouwen doch dat deze maatregel was bedoeld om hen tot andere gedachten te brengen.

Twee bijzondere zaken uit de verhoren zijn vermeldenswaard. Een gedetineerde die we 'B' zullen noemen, zou een boek hebben geschreven over zijn belevenissen in het kamp. Inmiddels had hij ook vernomen dat men dit dacht en hij haastte zich om te zeggen dat dit niet waar was. Wel had hij gedichten geschreven en hij had er een paar bij zich waarvan er één bij het proces verbaal werd ingesloten. Hij verontschuldigde zich dat ze "wel wat scherp gesteld zijn". Het gedicht is te lang om integraal te plaatsen. Uit het laatste couplet wordt duidelijk dat deze man de zijde van Duitsland had gekozen uit angst voor het Russische gevaar.

> Straks branden de kerken en storten ineen
> En hangt Stalin's Vlag van de toren,
> Dan zwijgen de klokken, dan zwijgt ook hun haat.
> Wan dan is de "Chaos" geboren.
> Zij hebben 't gewild, met hun Christelijken haat,
> Terug is niet mooglijk, want God zegt:
> "Te laat"

Opvallend is dat een aantal ex-gedetineerden niet al te belastende verklaringen wilden afleggen. Wellicht is men bang voor repercussies of wilde men deze episode van hun leven snel vergeten. Dit doet vermoeden dat deze getuigen zich ook niet vrijwillig gemeld hebben.

De andere zaak betreft de getuigenis van Piet Doelman. In 2011 ontstond er grote beroering door Van Buurens boek *De Afrekening*, waarin hij met name de in 1979 overleden Piet Doelman beticht van onoorbare zaken. Deze Piet Doelman wordt in de getuigenverklaringen vaak genoemd. Een getuige zegt gezien te hebben dat Piet Doelman in de school aan de Groen van Prinstererstraat bij een meisje van 22 á 23 jaar een ketting vastmaakte aan haar beide benen. Er is zelfs een foto in het bestand waarop Piet Doelman in De Vergulde Hand in uniform poseert met de andere bewakers. Sterker nog: op de lijst van uitbetaalde wedde komt hij ook voor. Zelf zegt hij er echter over dat hij geen taken heeft verricht in het kamp. Wel meldt hij de verbalisant dat hij "binnenkort moet voorkomen voor een poging tot doodslag".[24]

Het einde van de kampen

Het is duidelijk dat het interneren (bewaken en voeden) van een groot aantal gevangen door een land dat zich aan het herstellen was, een grote wissel trok op de bevolking. Daarnaast was ook het politieke landschap veranderd. De oude vijand Duitsland werd opgevolgd door een nieuwe: de Sovjet-Unie. Er was zeker angst dat een aantal gedetineerden na hun vrijlating, uit rancune, communist zou worden. Vielen de kampen eerst onder het Militair Gezag en de minister van oorlog, daarna ressorteerden zij onder de ministers van justitie die allemaal van rooms-katholieke huize waren. Dit lijkt een onbeduidend detail, maar juist de bisschoppen waren fervente voorstanders van het idee van de barmhartigheid. In 1950 zou Paus Pius XII dat jaar zelfs uitroepen tot het Jaar van Grote Vergiffenis voor politieke delinquenten in heel Europa. Het Vlaardingse kamp was toen al gesloten. Al snel na de oorlog ontstonden er diverse vormen van gratieverlening waardoor het aantal politieke delinquenten snel slonk. Sprak Koningin Wilhelmina vanuit Londen over de "verwijdering van bepaalden elementen", bij het aantreden van Koningin Juliana was het perspectief al veel meer gericht op verzoening.

Op 31 januari 1948 werd De Vergulde Hand opgeheven en werden de nog aanwezige gevangenen verspreid over andere kampen. Vrijwel onmiddellijk werden de gebouwen, al dan niet met toestemming van de gemeente Vlaardingen, in gebruik genomen door bedrijven zoals het hoofd Gemeentewerken, J.J. Kolpa bij een bezoek aan het kamp moest constateren.

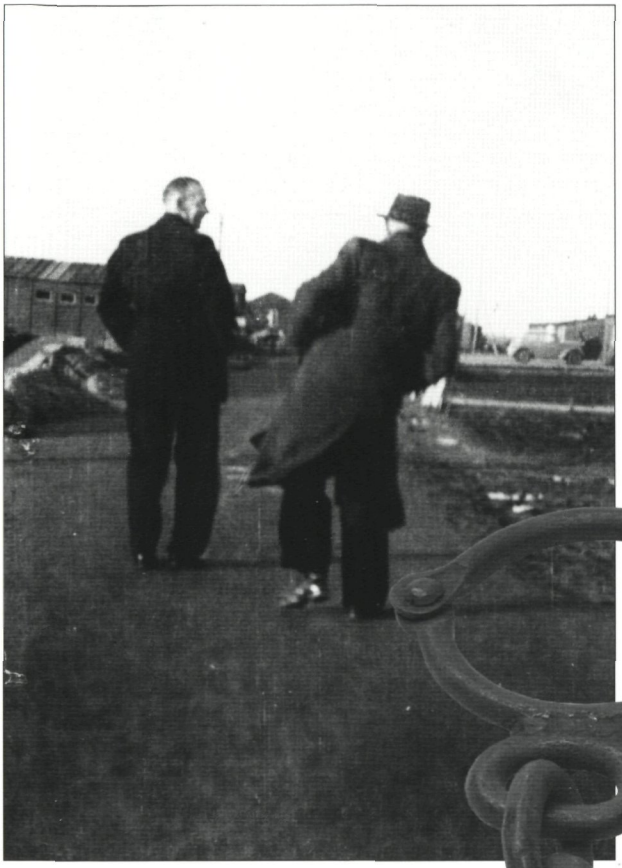

Twee gedetineerden, gefotografeerd in het kamp.
(Collectie Streekmuseum Jan Anderson)

Tot 1968 is een aantal barakken in gebruik geweest bij Vlaardingse ondernemers.

Slot

De gedetineerden in het Vlaardingse kamp hebben het niet gemakkelijk gehad. De kettingen waren een mensonterende methode om te straffen maar aan deze praktijken werd na een paar maanden een einde gemaakt. Van structurele martelingen en onheuse bejegening is weinig bewijs te vinden. Ook niet in de getuigenissen. Van Gooswilligen verklaarde: "Van enige mishandeling van mijn vader en mijn broer is niets gebleken, als dat zo was geweest, had ik het zeker geweten". Ook predikant Wijs meldt dat er incidenteel mishandelingen plaatsvonden. In de eerder vermelde verhoren wordt hier (behalve over de kettingen) niet over gesproken. Juist deze kettingen zijn uiterst belangrijk geweest voor de beeldvorming over de behandeling van foute Nederlanders in het algemeen en van het Vlaardingse kamp in het bijzonder. Van veel kampen kennen we alleen maar de verhalen van de gevangenen over hun behandeling, maar de twee exemplaren van de zware kettingen die in het Nationaal Archief liggen, zijn een tastbaar bewijs. De kettingen zijn daardoor iconisch geworden voor de behandeling van politieke delinquenten en hebben de beeldvorming over het Vlaardingse kamp uiterst negatief beïnvloed.

Het kamp is een integraal onderdeel van de Vlaardingse geschiedenis en het zou niet meer dan logisch zijn dat een exemplaar van deze ketens onderdak krijgt (desnoods in bruikleen) in het nieuwe Museum Vlaardingen of in het Streekmuseum Jan Anderson. Maar bij de kettingen hoort een verhaal. Een verhaal van keuzes die men moet maken in de oorlogstijd en het verhaal hoe men omgaat met foute landgenoten. Daartoe is dit artikel een aanzet.

Geraadpleegde Bronnen

Archiefmateriaal

Stadsarchief Vlaardingen
Inventarisnr. 0389, Bewakingstroepen van de Binnenlandse Strijdkrachten district Vlaardingen/Westland
Inventarisnummer 0058, Sociale Verzorger van het bewaring- en verblijfskamp 'De Vergulde Hand'
Inventarisnummer 1915, Verslag van een NSB-er (nog niet geïnventariseerd)
Inventarisnummer 0352/0669 (Handschriftenverzameling), Aantekeningen betreffende geschiedenis van het bewarings- en verblijfkamp 'De Vergulde Hand' te Vlaardingen, 1945-1948, door kampcommandant W. van Lent

Nationaal Archief
no. 2.09.10 nrs 7, 11 en 16, Ministerie van Justitie: Tuyl van Serooskerken; Verzameling Misstanden Bewaringskampen; Proces te Neurenberg

Literatuur

J. Anderson en H. Teunissen, *De Donkere jaren van Vlaardingen. Van mobilisatie tot bevrijding* (Vlaardingen, 2005)
J. Anderson en H. Teunissen, *De Donkere jaren van Vlaardingen. Van mobilisatie tot bevrijding* deel 2 (Vlaardingen, 2010)
Anoniem, in: *Maasbode*, 5 december 1945
Anoniem, 'Spanning in het kamp voor politieke delinkwenten', , in: *Vlaardings Dagblad*, 3 oktober 1970
Anoniem, *Rijksbegroting voor het dienstjaar 1948*
Anoniem, 'Op zoek naar grote lijnen in bijzondere rechtspleging', in: *NRC Handelsblad*, 14 december 1978
Anoniem, 'Met elkaar verhalen delen', in: *De Weekkrant/ Groot Vlaardingen*, 29 april 2009
A.D. Bellinfante, *In plaats van bijltjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog* (Assen, 1978)
P. Borsboom, *De Bevrijding!* (eigen beheer, z.j.)
J. Brokken, *De Vergelding. Een dorp in tijden van oorlog* (Amsterdam, 2013)
M. van Buuren, *De afrekening. Ontmaskering van het gewapend verzet* (Rotterdam, 20112)
K. Groen, *Landverraad, De berechting van collaborateurs in Nederland* (Weesp, 1984)

Affiche.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

K. Groen, *Fout en niet goed, De vervolging van collaboratie en verraad na de Tweede Wereldoorlog* (Hilversum, 2009)
F. Groeneveld, 'Op zoek naar grote lijnen in bijzondere rechtspleging', in: *NRC Handelsblad*, 14 december 1978
L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* (Den Haag, 1969-1991)
K. Kornaat, *De schok van het onbekende* (Zaltbommel, 1994)
A. van Liempt, *Kopgeld. Nederlandse premiejagers op zoek naar Joden 1943* (Amsterdam, 2002)
H. Mathijssen, 'Goed of fout? Vlaardingse burgemeesters in oorlogstijd', in: *Historisch Jaarboek Vlaardingen* 2013, bladzijden 8 tot 53

R. Rijke (= Piet van Weelden), *Niet de schuld, wel de straf. Herinneringen van een NSB-kind* (Bussum, 1982)
L.A. Rodrigues Lopes, *Witboek betreffende het gebeurde in de Nederlandse internerings- en bewakingskampen in de jaren na de bevrijding* (Amsterdam, 1948)
J. Roest, *Vrije Vogels. De geschiedenis van de vrijzinnige protestanten in Vlaardingen* (Rijswijk, 1983)
P. Romijn, *Snel, streng en rechtvaardig. De afrekening met de 'foute' Nederlanders 1945-1955* (z.p., 20022)
F.S. Rost van Tonningen-Heubel, *Ode aan alle gevallenen van de Lage Landen* (z.p., z.j.) [= Velp, 1995]
H.W. van der Vaart Smit, *Kamptoestanden 1944-'45-1948* (Haarlem, z.j.)
H.W. van der Vaart Smit, 'In plaats van Bijltjesdag', in: *Nederlands Juristenblad 19* (1979)

Websites

waffen-ss.nl ('Na de oorlog')
cog02.mediamatic.nl/download.php?id=2638 (Het Open Archief)
youtube.com/watch?v=4PlTEqv7uEg (Canon Vlaardingen: Dokter Moerman)

Gesprekken

Jan Anderson, Piet Borsboom, Bas van Gooswilligen, zijn vader en broer waren gedetineerd in de Vergulde Hand.

Dank aan:

De onvermoeibare dames van het Stadsarchief Vlaardingen: Erika Verloop, Erika Stock en Joke Zuidgeest voor wie geen moeite te veel was.

Noten

1 De Vlaardinger Cor van Toledo draaide in 1945 een 8 mm filmpje met een volksgericht op de Vlaardingse Markt.

2 Dwingend bevelschrift.

3 Nationaal Archief den Haag, Inventaris van de archieven van het Ministerie van Justitie, 1945-1947: Stukken Tuijl van Serooskerken: Verzameling Mistanden Bewaringskampen, nummer toegang 2.09.10.

4 M. van Buuren, *De afrekening. Ontmaskering van het gewapend verzet* (Rotterdam, 20112).

5 Van Buuren, *De afrekening*, pag. 13 (digitale versie).

6 K. Kornaat, *De schok van het onbekende* (Zaltbommel, 1984) bladzijde 203.

7 De naam *stuka* roept vragen op. Ik was dan ook niet verbaasd om in de dossiers van de Binnenlandse Strijdkrachten in het Westland, meermalen dezelfde aanduiding aan te treffen. Allengs kwam ik erachter dat deze term buiten Vlaardingen volslagen onbekend is. Ik heb hem alleen maar in Vlaardingse bronnen aangetroffen als het gaat om de benaming voor vrouwen die vriendschapsbanden hadden met Duitse soldaten. De andere betekenis, maar dan als afkorting voor het Duitse Sturzkampfflugzeug is wel algemeen bekend. Nicoline van der Sijs van het Meertensinstituut te Amsterdam, kon geen uitsluitsel geven over de herkomst van deze term. Een mooi studieonderwerp voor een neerlandicus of historicus.

8 Stadsarchief Inventarisnr. 0389, Bewakingstroepen van de Binnenlandse Strijdkrachten district Vlaardingen/Westland

9 Interview van de auteur met Bas van Gooswilligen.

10 J. Anderson en H. Teunissen, *De donkere jaren van Vlaardingen. Van mobilisatie tot bevrijding,* hoofdstuk 13, bladzijden 211-215 (Vlaardingen, 2005).

11 Joke van Leeuwen van het Vlaardingse Stadsarchief reikte mij een map aan met de affiches die gebruikt werden om de gedetineerden op te roepen om deel te nemen aan deze activiteiten.

12 Stadsarchief Vlaardingen, inv.nr. 1915, Verslag van een NSB-er (nog niet geïnventariseerd).

13 Naam weggelaten, iemand buiten het kamp.

14 Idem.

15 Idem.

16 J. Ridderbos, in: *Reformatorisch Dagblad.*

17 Van der Vaart Smit gebruikte willekeurige letters voor de personen die hij beschreef, maar bedoeld werd Wout van Lent, de commandant die in andere bronnen als zeer stabiel en integer werd beschreven.

18 Van Buuren, *De afrekening,* digitale versie bladzijde 107

19 Hiertoe worden niet gerekend de gevangenen die sneuvelden als mijnopruimer.

20 Nationaal Archief den Haag, Inventaris van de archieven van het Ministerie van Justitie, 1945-1947: Stukken Tuijl van Serooskerken: Verzameling Mistanden Bewaringskampen, nummer toegang 2.09.10.

21 A.D. Belinfante, *In plaats van bijltjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog* (Assen, 1978)) bladzijde 177.

22 De inhoud van deze stukken is niet openbaar en hiervoor moet speciaal toestemming worden gevraagd om deze te raadplegen. Kopiëren en fotograferen van de stukken is verboden.

23 Vrijwilligers die als chauffeur hadden gewerkt voor de bezetter.

24 Nationaal Archief den Haag, Inventaris van de archieven van het Ministerie van Justitie, 1945-1947: Stukken Tuijl van Serooskerken: Verzameling Mistanden Bewaringskampen, nummer toegang 2.09.10.